ARISTOTELIS

DE INSOMNIIS ET DE DIVINATIONE PER SOMNVM

PHILOSOPHIA ANTIQUA

A SERIES OF MONOGRAPHS ON ANCIENT PHILOSOPHY

EDITED BY

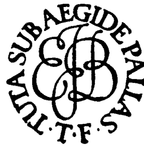
W. J. VERDENIUS

AND

J. H. WASZINK

VOLUME II

ARISTOTELIS DE INSOMNIIS ET DE DIVINATIONE PER SOMNVM

LEIDEN
E. J. BRILL
1947

ARISTOTELIS

DE INSOMNIIS ET DE DIVINATIONE PER SOMNVM

A NEW EDITION OF THE GREEK TEXT WITH THE LATIN TRANSLATIONS

BY

H. J. DROSSAART LULOFS, D. LITT.

2. TRANSLATIONS, INDEX VERBORUM

LEIDEN
E. J. BRILL
1947

Printed in the Netherlands

SIGLA

a =	Florianensis xi 649	saec. xii
b =	Urbinas lat. 206	inter ann. 1240-1254
c =	Bruxellensis II 2558	saec. xiii
d =	Vaticanus lat. 2071	„ xiii
A =	comm. Alberti Magni	„ xiii
V =	Vetus translatio	
l =	Vaticanus lat. 2083	a. 1284
m =	Bruxellensis II 2314	saec. xiii[ex]
s =	Editio Iohannis Versoris	a. 1493
N =	Nova Translatio	

ARISTOTELIS DE SOMPNO ET VIGILIA
LIBER SECUNDUS

vetus translatio

Post hec autem de sompnio querendum, et primo | cui eorum que *sunt* anime inesse videtur, et utrum *intelligibilis* particule passio est vel *sensibilis*: hiis enim sol*is* eorum que in nobis sunt cognoscimus aliquid. si *autem* usus *visioni*s *videre* et auditus audire et omnino sensus sentire, *hec* autem sunt communia | sensuum veluti figura et magnitudo et alia huiusmodi, aut propria veluti color sonus sapor, inpotentia autem sunt omnia *conniventia* et dormientia videre, similiter autem et in reliquis, manifestum quoniam non sentimus in sompnis: non ergo sensu sompnium *percipimus.* | *set* neque opinione. non enim solum adveniens dicimus hominem vel equum esse, set album vel pulcrum; quorum opinio sine sensu nichil utique dicet, neque

Titulus: Liber 2us de sompno et vigilia *c*   3 post hec] postea *a*   autem *om. ac.*   est quer. *a*, quer. *om. c.*   cui *om. a.*, cui parti *d*   4 illorum *d*   que *om. a*   insunt *c*   ines. vid. *om.* ab^1, *add.* b^2 5 partis *dA*, part.—sens. *om.* b^1 6 solis *ad*, solum *bcAN*   eor. que *om. a*   vobis *a*   sunt *om. a*   7 autem] enim *ab*   vision. est *dA*   et—audire *om. c*   et *om. d*   8 omnino] ideo *ab*   comm. sunt *ab*   9 fig.] si *a*, *om.* b^1 et (*pr.*) *om.* ab^1 et (*alt.*) *om. a*   alia] aliqua *a*   10 aut] autem *a*   vel.] ut *ab*   son.] sompnus c^1 11 omn. *om. b*   conniv. bc^2 *d*, convencia *a*, claudentia oculos c^1 (*cf. Net*: sc. oculos claudentia d^2)   sim.] si *a*   12 autem *om. a*   rel. *ab N*,

ARISTOTELIS DE SOMPNO ET VIGILIA
LIBER SECUNDUS

nova translatio

Post hec autem querendum de sompnio, et primo | cui eorum que anime *passio* *hec* inesse videtur, et utrum *intellective* particule passio est *hec* vel *sensitive*: hiis enim sol*um* eorum que in nobis sunt cognoscimus aliquid. si *itaque* usus *visus* *visio* et auditus audire et omnino sensus sentire, communia autem sunt | sensuum veluti figura *et motus* et magnitudo et alia huiusmodi, aut propria veluti color sonus sapor, inpotentia autem sunt omnia *claudentia* et dormientia videre, similiter autem et in reliquis, manifestum quoniam non sentimus *nichil* in sompnis: non ergo sensu sompnium *sentimus.* | *at vero* neque opinione. non enim solum adveniens dicimus hominem esse vel equum, set *et*⟨*iam*⟩album vel pulcrum; quorum opinio sine sensu nichil utique dicet, neque

458a33-b1 · b5 · b10

Titulus: Incipit l' ii^us^ *l*   3 hoc *s*   querendum est *s*   somno *s*   4 hoc *s*   13 sompn. nos sent. *l*   14 ad *s*   16 nec vero *s*

---

aliis sensibus *d*, illis *c*   man.] man. autem *c*, patet *a*   quon.] quidem quod *d*   13 sompnis *c*, sompniis *d*, sompno *b*[1] *A*, sompnio *ab*[2]   non *om. a, post* sompn. *c*   ergo] enim *a*, *id. post* sensu *c*   sompn. sensu *b*   sompnum *a*   14 set *om. ab*   neque *om. c.*   advenientis *a*   15 esse *om. bc*   vel (*alt.*) *om. b*[1]   16 oppositio *a*   dicat *ac*   neq.—(2.1) falso] sive non sine fore *a*

vere neque falso. in sompnis autem accidit animam hoc facere: similiter enim quoniam homo et quoniam albus *qui* est adveniens videmur | videre. amplius preter sompnium intelligimus *quoddam* aliud, quemadmodum in vigilando sentientes quid: de eo enim quod sentimus, sepe et intelligimus aliquid. sic et in sompnis preter fantasmata *interdum* alia intelligimus. videbitur autem alicui hoc, si quis *exercet* mentem et temptet memorare | surgens. iam vero quidam *et* viderunt sompnia huiusmodi velud qui videntur secundum *memorie preceptionem* *dis*ponere que proponuntur: accidit enim eis aliud quid preter sompnium ponere ante oculos in loco fantasma. quare manifestum quoniam neque sompnium omne quod in sompn*o* fantasma, et quoniam intelligimus que opinione opinabamur. palam autem de hiis universis in tantum quoniam eodem quo *et* vigilantes in egritudinibus decipimur, *quoniam* hoc idem *et* in sompno facit passionem. et sanis vero et *videntibus* tamen sol peda-

1 vere] vero *c*, verum *d* falso *bc N*, falsum *d* sompniis *d* autem *om. b* hoc anim. *ab* **2** enim *om. a*, en. et *d* **3** adv.] in sompnio veniens *d* videmus *b* ampl. autem *adA* sompnum ab^1c **4** intell. *post* sent. (5) *b*, *post* aliud *d* quoddam aliud *A*, quidem aliquid *a*, quidem aliud *bc*, quid aliud *d* in *om. a* **5** sentient.] sentimus *d* quidem *c*, *om. b* enim] autem *d* **6** et (*pr.*), enim *a* sic *om. c* *post* sompn. *add.* sepe aliquid videmus *a* **7** int. al.] et *a* videtur *ab* aut. *om. a* **8** alic.] alter *b* hoc alic. *a* exercitet *a* temptat *acd* **9** *post* surgens *add.*: velud illi qui videntur *b* vero *om. a* et quid. *b* viderentur *a* **10** qui vident. *om. b* sec. modum artis memorandi b^2, sec. artis memorie d^1 memorie $b^1 d^1$, memoriam *a*, memorare *c*, memorandi $b^2 d^2$ prec. *cd*, recepcionem *b*, deceptionem *a* **11** disp.] proponere *a*, disp. ante oculos *bd* qui *b* enim] quidem *a*, autem *d* eis—(12) preter *om. a*

vere neque falso. in sompnis autem accidit animam hoc facere: similiter enim quoniam homo *est* et quoniam albus *est quod* est adveniens videmur | videre. amplius preter somp- 458b15
nium aliud *aliquid* intelligimus, quemadmodum in vigilando sentientes *ali*quid: de eo enim quod sentimus, sepe et*iam* intelligimus aliquid. sic et in sompnis preter fantasmata alia *aliquando* intelligimus. videbitur autem alicui hoc, si quis *adhibeat* mentem et temptet memorare |
surgens. iam vero quidam viderunt sompnia huiusmodi b20
velud qui videntur secundum *memorativum preceptum* ponere que proponuntur; accidit enim eis aliud quid preter sompnium ponere ante oculos in loco fantasma. quare manifestum quoniam neque sompnium omne
quod in sompn*is* fantasma, | et quoniam intelligimus que b25
opinione opinabamur. palam autem de hiis universis in tantum quoniam eodem quo vigilantes in egritudinibus decipimur, hoc idem in sompno facit passionem. et sanis vero et *scientibus* tamen pedalis sol vide-

1 false *m* sompniis l^{2} 2 similiter enim (*bis*) *m* quoniam (*alt.*), quis *m* 3 est (*alt.*) *om. s* sompnum *m* 6 etiam] et *l* somniis *s* 8 mente *lm* temptat $l^{1}m$ 9 quidem *s* 12 quod *s* sompnum *ms* ante *s V*, autem *l*, at *m* fantasmata *m* 13 sompnum *m* 14 sompniis $l^{2}s$ 16 in (*alt.*)] et *m* 18 tamen] cum *ms* bipedalis *s*

---

aliud eis *bc* 12 ^{2}quid *om. b*, quidem *c* fant. in loco *b* fantasmata c^{1} 13 quoniam] quod *aA* sompn. esse *a*, sompn. est *d* omne quod] neque *a* 14 quod est *d*, qu· in sompno *post* fant. *cA* fant. est *b* fantasmata $c^{1}d^{1}$ et] set *a*, *om.* b^{1} que] quod *d* 15 opinabantur *cd* in *om. a* 16 quon.] quod *d*, quon. et *a* eod. modo *ad* et *om. c N* 17 decip. in egr. *d* quon. *d*, quod *a*, quia *bc* id.] quidem *c*, que *b* pass· fac. a 18 et *om. a* vid. et san. *a* vero] sic *c*, *om. a* tamen *om. ab* ped. sol *bc N*

lis esse videtur. set sive idem sive | diversum fantasticum anime et *sensibile*, nichil minus non fit absque videre et sentire aliquid: *videndo* enim et *audiendo falli* videntis verum quid et audientis, nequaquam *vero* quod arbitratur. in sompno autem positum est nichil videre | *neque* audire neque omnino sentire. ergo non videre verum, nichil autem pati sensum non est verum, set contingit et visum pati aliquid et alios sensus, singulum autem horum quemadmodum *nobis vigilantibus advenit* | quidem quodammodo sensui, non sic autem ut vigil*antibus*: et quandoque quidem opinio dicit quoniam falsum, quemadmodum vigil*antibus*, quandoque vero detinetur et sequitur fantasma. *quoniam* igitur non est opinantis neque intelligentis passio hec, quam vocamus sompniare, manifestum. set neque | sentientis simpliciter: videre enim utique *sit* et audire simpliciter. set *quatenus* et secundum quem modum, considerandum. ponatur ergo, quod est et manifestum, *quoniam sensibilis particule* passio *hec*, siquidem et

1 vid. esse *cd N* sive (*pr.*)] fuit *a* 2 nich.] non *a*, nich. non b^1 non fit *om.* b^1, fit non b^2, fit *a*, non sit *c*, non enim fit *d* 4 fallimur bc^2d videntes a^1 verum *ac*, *post* aud. *b*, vero *d* quid *c*, quidem *ab*, *om. d* aud.] est *ac*, aud. verum quidem *bA*, aud. quidem *d* 5 vero *om. cd* aut.] enim *a* nich. vid.] neque audire *d* 6 neq. aud. *bA*, et aud. *a*, neq. videre *d*, *om. c* 7 verum in sompno *c*, verum est *d* per sens, *d* est *om. ac.* 8 et (*pr.*) *om. d* aliq. *d*, quidem *bc*, *om. aA* 9 singulis *ad* 10 advenerit *c*, evenit *aA* quidem *ac*, quod b^1, *del.* b^2, *om. d* sensui *ac*, sensu pati *b*, sentire *d* 11 ut] in *c* et *om. a* quand.] quando quoniam *a*, quoniam d^1 quidem] quid *a* 12 quon. ac^2, *om.* bc^1 *d* fals.] tamen *a* quemadm. accidit *b*, quemadm. quidem *cd* et quand. *d*, quando *b* 13 vero] non *c* detinentur *d*, retinetur *a* 14 non] neque *a* op.]

tur esse. set sive idem sive | diversum fantasticum 458b30
anime et *sensitivum*, nichilominus non fit absque vi-
dere et sentire aliquid: *pretervidere* enim et *preter-
audire* videntis verum *ali*quid et audientis, nequaquam
tamen id quod arbitratur. in sompno autem positum est
nichil videre | *atque* audire neque omnino sentire. ergo 459a
non videre verum, nichil autem pati sensum non
est verum, set contingit et visum pati aliquid et
alios sensus, singulum autem horum quemadmodum *vi-
gilanti adiacet* | quidem quodammodo sensui, non sic a5
autem ut vigil*anti*: et quandoque quidem opinio di-
cit quoniam falsum, quemadmodum vigil*ans*, quandoque
vero detinetur et sequitur fantasma. *quod quidem* igi-
tur non est opinantis neque intelligentis passio hec,
quam vocamus sompniare, manifestum. set neque | senti- a10
entis simpliciter: videre enim utique et audire sim-
pliciter. set *qualiter oportet* et secundum quem modum,
considerandum. ponatur ergo, quod et manifestum est,
quod sensitivi passio, siquidem et sompnus.

1 fantasmatum *m* 3 pretervidere sentire enim *s* enim *om. m* 5 id] illud *m* arbitrabatur *s* 7 videtur *s* 8 set et *m* 9 vigilandi *s* 10 quidem *om. m* sensui] servi *m, om. s* sicut *m* 11 quidem] idem *ms* 14 inopinantis *m* hoc *s* 15 quam *l*, quamdam *m*, quod *s* 17 et secundum (*bis*) *m* 19 quod et *ms* sentivi *s* siquidem *om. s*

---

de opinatis *a* 15 quam] quidem *a* man.] patet *a* sent.] scientis *b* 16 sit] fit *d*, *post* aud. *a* 17 non simpl. *d* et—modum] quemadmodum *a* et *om. b* 18 est et *c*, etiam est *b*, est *ad* 19 sens. quidem *b*, sentientis *c* pass. hec siq. *d*, hec siq. (*del.* b^2) pass. *b*, pass. siq. *a N*, pass. quidem *c* et sicut *b*

sompnus. non enim alii quidem alicui animalium inest sompnus, alii vero alicui sompniare, set eidem. quoniam vero | de fantasia in hiis que De anima dict*a* *sunt*, et est quidem idem *sensibili* fantasticum, esse autem fantastico et *sensibili* *diversum*, est autem fantasia qui a sensu secundum actum fit motus, sompnium vero fantasma quoddam videtur esse (nam quod in sompno fantasma | sompnium dicimus, simpliciter sive quodammodo factum) manifestum *quoniam sensibilis* quidem est sompniare, *hoc* autem *in eo* quod fantasticum.

2 Quid autem sompnium et quomodo fit, ex hiis que circa sompnum accidunt maxime specul*emur*. sensibilia enim | secundum singulum *organum sentiendi* nobis *af*ficiunt sensum, et que fit ab eis passio non solum inest *organis sentiendi* dum sensus agunt, set etiam dum abeunt. similis enim *hec* passio in hiis et in hiis que feruntur. et enim *agitata* eo quod | movit non ulterius *at*tingente moventur: nam quod motum fecit movit aerem quendam, et rursus hic motus alium. et hoc *quidem* modo, quousque *utique steterit*, facit motum in | aere *atque* in humidis;

1 alii quidem alicui *scripsi*, alii alic. quidem *a*, alic. quidem alii *c N*, alic. et alii *d*, alic. quoniam (*del.* b^2) quidem *b* 2 alii] alicui *a* alicui *cd*, animali cui *b*, *om. a* inest sompniare bc^2d, non inest s. c^1 eadem *d* 3 de (*pr.*) *om. c* hiis—De] libro *a* anime *a* dicta s.] diximus *a* 4 est *om. c* id. quid. *d* sensibile *b* autem et *c* 5 et sens. *om. a* div. est *a* 6 qui—motus] qui a sensu sive actum a sensu qui fit motus *a* mot. fit *b* sompnum *b* 7 quodd. *om. a* 8 sompnum autem *b* dicim. *bc*, dic. esse *a*, dicitur *d* sive] sine *a*, vel *b*, sui *c* 9 man. est *dA* quon. est *d* sens. particule *bd* quidem sens. est *b*, quidem est *om. d* 10 quod secundum *b* (*cf. N*) 11 quid] quidam *a* fit] sit *c* que] quo *a* 12 sompnium ab^1 accidit *a* max. *om. a* sensibilium *a* 14 eis] hiis *d*

non enim alicui quidem alii animalium inest
sompnus, alii vero alicui sompniare, set eidem. quoniam
vero | de fantasia in hiis que De anima dic*tum est*, et 459a15
est quidem idem *sensitivo* fantasticum, esse autem
sensitivo et fantastico *alterum*, est autem fantasia
qui a sensu secundum actum fit motus, sompnium vero
fantasma quoddam videtur esse (nam quod in sompno fan-
tasma | sompnium dicimus, *sive* simpliciter sive quodammodo a20
factum) manifestum *quod sensitivi* quidem est sompniare,
huius autem *secundum* quod fantasticum.

2 Quid autem *est* sompnium et quomodo fit, ex hiis que
circa sompnum accidunt maxime *utique* specul*abimur*. sen-
sibilia enim | secundum singulum *sensitivum* nobis *ef*fi- a25
ciunt sensum, et que fit ab eis passio non solum inest
sensiteriis dum sensus agunt, set et⟨iam⟩ dum abeunt. simi-
lis enim passio in hiis et in hiis que feruntur *videtur*
esse. et enim *in latis* eo quod | movit non ulterius *con*tingente a30
moventur: nam quod motum fecit movit aerem quendam, et
rursus hic motus alium. et hoc *itaque* modo, quousque
quidem stet, facit motum *et* in | aere *et* in humidis; 459b

1 quidem *om. s* alii *post* anim. *l, om. s* 7 quoddam *om, s* 8 sompnum *m* 15 sensiteriis *scripsi*, sensiterii *m*, sensitivis *ls* sensum *s* etiam *scripsi, cf. V*, et *codd.* simul *s* 19 hic *om. s*

---

solum enim *d*[1] inest] est in *c*, fit in *d* 15 dum] cum *d*, *om. a* abeunt] abibunt *d*, habebunt *c*[1] 16 similis *cd*, sim. est *a*, simul *b* enim] autem *bc* in hiis *om. ab* et in hiis *om. c* in (*alt.*) *om. a* 17 agata *a* movit *c*, movet *ad*, moveret *b* atting. *a*, conting. *bcd N* 18 moveretur *b* motum] moveri *d* movet *b* 19 rursum *b* modo *om. a* 20 utique *om. bcd* steterit *b*, flent *a*, stetit *c*, stet *d N* faciunt *acd* in hum.] humido *a*

similiter autem hoc opinari oportet et in alteratione: nam quod calefactum est ab *aliquo* calido proximum calefacit, et hoc distribuit usque ad principium. quare et in quo est sentire, quoniam est alteratio quedam qui secundum | actum sensus, necesse est hoc accidere. ideo passio est non solum sentientibus *per organa sentiendi,* set *etiam* quiescentibus, et in profundo et superficie tenus. palam autem cum *frequenter* sentiamus aliquid: transferentibus enim sensum sequitur passio, velud de sole ad tenebras: | accidit enim nichil videre propter subsistentem motum in oculis *ex* lumine; et si ad colorem multo tempore aspiciamus, *vel* album vel *ceruleum,* eiusdem modi videtur ad quodcumque visum permutemus. et si ad solem *a*spicientes vel *aliquid aliud* splendidum *conniveamus,* observantibus quidem videtur secundum directionem, *ubi* accidit visum videre, primum quidem huiusmodi colorem, *deinde* permutatur in puniceum deinde in purpureum, quousque *ad* nigrum veniat colorem et evanescat. et ab hiis *vero* que moventur permutantur, velud a fluminibus, maxime autem ab hiis que citissime | fluunt: videntur enim quiescentia moveri. fiunt autem et a magnis son*itibus* obsurdescentes, fiunt

1 hoc opin. op. *a,* op. opin. hoc *bcA N,* op. hoc opin. *d* et *om. b,* **5** qui] que *ab* act. est *ad* sens. *om. a* nec.] nocere *c* acc.] facere *a* **6** est *om. d, post* solum *b* **7** etiam *om. bcd N* et (*pr.*) *om. a* in *om.* b^1 **8** tenuis *d* aliq. sent. *a* **9** in transf. *d* enim *ac,* inde *d, om. b* sens. *post* pass. *b* **10** enim] autem *a* nil *a* **11** subsistendi *a* in lum. ex oc. *b* ex] a *a N* *post* ocul. *add,* secundum experimentum *b* **12** aspitimus *d* ad album *c* **13** eiusdem modi *b,* eiusmodi cd^2, cuiusmodi ad^1 a quocumque *a* (*cf. Arist.* A) **14** aspicimus *a* aliq. aliud *A,* aliud quod *d,* aliquod

similiter autem oportet opinari hoc et in alteratione: nam quod calefactum est a calido proximum calefacit, et hoc distribuit usque ad principium. quare et in quo est sentire, quoniam est alteratio quedam qui secundum | actum sensus, necesse est hoc accidere. 459b5 ideo passio est non solum sentientibus *in sensiteriis*, set quiescentibus, et in profundo et superficie tenus, palam autem cum *continue* sentiamus aliquid: transferentibus enim *secundum* sensum sequitur passio, velud de sole ad tenebras: | accidit enim nichil videre propter *adhuc* b10 subsistentem motum in oculis *a* lumine. et si ad *unum* colorem multo tempore aspiciamus, *aut* album vel *viridem*, eiusdem modi videtur ad quodcumque visum permutemus. et si ad solem *per*spicientes vel *aliquod* splendidum *concluserimus*, observantibus quidem | videtur secundum b15 directionem, *qua* accidit visum videre, primum quidem huiusmodi colorem, *donec* permutatur in puniceum deinde in purpureum, quousque *in* nigrum veniat colorem et evanescat. et ab hiis que moventur *autem* permutantur, velud a fluminibus, maxime autem ab hiis que citissime | fluunt: videntur enim quiescentia moveri. b20 fiunt autem et a magnis son*is* obsurdescentes, fiunt

2 a] et *s* 5 qui] et *s* 6 sensiteriis *m*, sensitivis *ls* 14 prospicientes *s* 16 discretionem *l* quidem igitur *m* 19 autem] aut *s*

---

bc N, aliud *a* 15 conniv.] quidem communicamus *a* 16 diversionem *a* ubi *dA*, nisi *a*, nichil *c*, ut *b* quidem nisi *c* 18 deveniat *a*, veniat ad nigrum *b* 19 evanescit *c* et (*alt.*) *om. bc* vero *om. a* et perm. *bcd* 20 fluxibilibus *a*, fluibilibus *b* que citiss.] secretissime *c* 21 enim] autem *a* 22 autem et] enim *b* obsurdescentibus *b*, obscure deficientes *a*

autem et a validis odoribus *non* odorantes *et in similibus*. hec *quidem utique* manifeste accidunt *in hunc modum, quemadmodum diximus.*

Quoniam vero cito *organa sentiendi* et modicas differentias sentiunt, signum est quod | in speculis accidit: de quo eodem et si insist*endo* consider*et ali*quis utique et *mente consternaretur.* simul ex ipso manifestum quoniam quemadmodum visus patitur sic et facit aliquid. in speculis enim valde puris, cum menstruis supervenientibus mulieres inspiciant in specul*o*, | fit superficies speculi *velud* nubes sanguinea; et si quidem novum sit speculum, non facile est abstergere huiusmodi maculam, si vero vetus, facile. causa vero, *sic*ut diximus, | quoniam non solum patitur visus aliquid ab aere, set etiam facit aliquid et movet, quemadmodum *et* splendida: nam visus splendidorum et habentium colorem. oculi igitur rationabiliter, quando fiunt menstrua, afficiuntur, sicut et | alia pars quelibet: et enim natura existunt pleni venarum. ideo cum fiunt menstrua propter turbationem et *fervorem* sanguine*u*m, nobis quidem que in oculis differentia

1 autem et *bc N*, etiam et *a*, etiam *d* in sim.] invisibilibus b^1, in naturalibus *a* 2 quidem *cd*, autem *aA*, *om. b N* utique *om. c*, itaque *malim* manifestum *b N*, -ta *c* accid. man. *a* accidit *bc*, acciderit *d* 3 quemadm.] quem *aA* nunc dix. *b* 4 cito *post* sent. *d N*, *om.* a^1 et] etiam b^1 diff.] duas *a* 5 speculo *d* 6 eodem etsi *bc*, et eod. etsi *a*, eodem et *d* et cons. *d* aliq.] quis *bc N* et utique *a* 7 mentem *b* consternaretur b^1, consterneretur *a*, consternetur *c*, consternatur b^2d ex eo ipso *b* man. est *ac* 8 quon. *om. bc* patit. quid *d* sic *om. c* 9 enim] vero *c* puris est *c* cum *om. a* 10 inspitiunt *d* 12 sit] in *a*, *om. b* est facile *b* 13 vero (*pr.*), autem *aA* vetus sit speculum *b* fac.

autem et a validis odoribus *difficile* odorantes *similia*. hec *itaque* manifeste accidunt *hoc modo*.

Quod autem sensitiva cito et modicas differentias sentiunt, signum est quod | in speculis accidit: *459b25* de quo eodem *insistens* utique consider*abit* quis et *dubitabit*. simul *autem* ex ipso manifestum quoniam quemadmodum visus patitur, sic et facit aliquid. in speculis enim valde puris, cum menstruis supervenientibus mulieres inspiciant in specul*um*, | fit *b30* superficies speculi *sicut* nubes sanguinea; et si quidem novum sit speculum, non facile est abstergere huiusmodi maculam, si vero vetus, facile. causa vero, ut diximus, | quoniam non solum visus patitur aliquid ab *460a* aere, set et⟨iam⟩ facit aliquid et movet, quemadmodum splendida: nam visus splendidorum et habentium colorem. oculi *quidem* igitur rationabiliter, quando fiunt menstrua, afficiuntur, sicut | et alia pars quelibet *a5* *corporis*: et enim natura existunt pleni venarum. ideo cum fiunt menstrua propter turbationem et *flegmasiam* sanguine*am*, nobis quidem que in oculis differentia

11 sang. *om. m* **15** etiam *scripsi, cf. V,* et *codd.* **16** splendidorum et habentium *om. m* quando fiunt] cum fuerint *s* **20** cum] enim *s*

---

est *b* vero (*alt.*)] autem *a* **14** sicut] ut *d N* vis. pat. *c* aliq. *om. d* **15** etiam] et *a, om. c* aliq. (aliud *b*) pati *bcd* **16** visus est *b* **17** igit.] ig. et *a,* enim *c,* ergo *d* quando] quoniam *c* **18** fiunt] ferunt *c* efficiuntur *a* sicut et] sicut etiam b, et sic *d,* sicut *a* alia pars] pars aliqua *a* quel. et] quare *b* **19** oculi existunt *bcd* adeo *c* **20** fiunt] fuerint *d,* fluunt *aA* menstr. enta b[1] **21** sanguinum *a* quidem *om. b*[1] que sunt *b*[1] in ocul. est *d* diff.—est (7.1) *om. a* diff. *bc,* est diversa *d*

incerta est, inest autem (nam eadem natura seminis et menstruorum), aer *vero* movetur ab ipsis, et eum qui in | speculis aera continuum existentem qualem quendam facit et talem velud ipse patitur; hic vero speculi superficiem. quemadmodum *vero* vestium que maxime munde sunt citissime inquinantur: nam *quod* purum *est* diligenter monstrat quicquid exceperit, et presertim minimos motus. es vero eo quod | planum sit qualemcumque tactum maxime sentit (oportet vero intelligere tanquam attritionem aeris esse tactum et tanquam extersionem et *explicationem*), propter munditiam vero manifesta fit qualiscumque *sit*. non exeundi vero celeriter ex novis speculis causa est quod purum sit et planum: serpit | enim *propter* huiusmodi in profundum et omnino, nam eo quidem quod purum in profundum, eo autem quod planum omnino. in veteribus vero non *con*manet, quoniam non similiter subit macula set superficie tenus magis. quoniam quidem igitur et a parvis differentiis fit motus, et quoniam celeres sensus

1 nam *om. a* sem. nat. *bA* **2** vero *ab,* quoque *cdN* et *om.* b^1 qui aera in spec. *a* **3** spec. est *c N* area *b* quend.] quoddam *a* **4** fac.—tal.] sentiunt sicut et caliditate *a* ipse pat. velut *b* ipsum *a* hic] huius *a* **5** vero *b,* eius *a,* enim *cdN* munde] invidere *a* **6** scitissime *b* namque *cd* quod *om. cN* pur. est] munde sunt est *a* est *om.* b^2*cN* **7** monstratum *a* exceperit *bcN,* receperit *A,* exceperat *a,* percepit *d* pres.] maxime d^1 **8** motus *om.* b^1 es] quis a^1 in eo *c* eo quod planum] secundum b^1 sit planum *d* quecumque *b* **9** max. *om. c* vero *ab,* autem *d, om.* c^1, ergo c^2, enim *A* **10** attritionem *scripsi,* atricionem *bcd,* attractionem *a* esse aeris *dN* exters. *cN,* attricionem *a,* attracio- *b,* excussionem *n* **11** et *om. b* expl. *acd, resp. A,* expulsionem *b* mendaciam *b* vero] non *a* manifestum *d* **12** qualis *b* sit] fit *bdN* **13** quod]

incerta est, inest autem (nam eadem natura seminis et menstruorum), aer *quoque* movetur ab ipsis, et eum qui in | speculis est aera continuum existentem qualem quendam ***460a10*** facit et talem velud ipse patitur; hic vero speculi superficiem. quemadmodum *enim* vestium que maxime munde sunt citissime inquinantur: nam purum diligenter monstrat quicquid exceperit, et presertim minimos motus. es vero eo quod | planum sit qualemcumque tactum ***a15*** maxime sentit (oportet vero intelligere tanquam attritionem esse aeris tactum et tanquam extersionem et *ablutionem*) propter munditiam vero manifesta fit qualiscumque *fit*. non exeundi vero celeriter ex novis speculis causa est quod purum sit et planum: serpit | enim ***a20*** *per* huiusmodi in profundum, et omnino *magis in talibus*, nam eo quidem quod purum *est* in profundum, eo autem quod planum omnino. in veteribus vero non *in*manet, quoniam non similiter subit macula set superficie tenus magis. quoniam quidem igitur et a parvis differentiis fit motus, et quoniam celeres sensus,

1 autem] quidem *m* eandem naturam *l* **3** aera] aerem *s, gloss. l* quandam *l* **4** facem l^1 hoc *m* **5** enim *s*, in *lm* tamquam *om. m* **11** monditiam *l* **12** sceleriter *lm* **13** purum *om. s* servit *m* **15** in *s*, inde *l*, valde *m* eo (*alt.*)] ea *s* **17** subit] furat l^1 **19** sceleres *lm* sunt sensus *ls*

---

quoniam *d* pur. sit *c*, pur. est d, est pur. b^2, est b^1, verum sit *a* **14** scerpit b^1, suscipit *a* enim] autem *d* propter *om. c*, per *aN* in *om. b* et omnino in prof. *a* **15** nam] manet *d* in eo *c* quidem *om. bd* pur.] ponuntur *a* et eo *b* autem *om. a* **16** omn. plan. *a* conm.] manet *c*, tamen manet *d* **17** sim.] sint *a* persubit *a* set] et *b, om.* c^1 *d* **18** vero tenus *d* igit. quidem *c* a *om.* b^1 **19** quon. et *c* non celer. *a*, sceleres *b*, *et* c^2 (*ex* seleres *corr.*)

amplius | *autem et quoniam* non solum patitur set etiam *e contrario agit organum sentiendi* colores, manifestum *est* ex hiis. attestantur autem hiis que dicta sunt et que circa vina et que circa pigmenta eveniunt. namque quod preparatum est oleum cito accipit proximorum odores, et vina hoc ipsum patiuntur: non enim solum eorum que inmittuntur vel conmiscentur, set eorum que prope vasa ponuntur vel *existunt* recipiunt odores.

Ad eam vero que ex principio est | considerationem ponatur unum quidem, quod ex hiis que dicta sunt patet, *quoniam et* recedent*i* sensibili extrinsecus *con*manent simulacra que sensibilia sunt, adhuc autem *quoniam* facile decipimur circa sensus cum in passionibus existimus, alii *vero* | in aliis, veluti trepidus in timore, et qui amat in amore, ita ut videatur a modica similitudine hic quidem hostes videre, ille vero dilectum; et h*e*c utique quanto passibilior quis fuerit, tanto a minori similitudine videtur. eodem vero modo et in ira et in omnibus concupiscentiis facile | decipiunter omnes, et magis quantumcumque magis in passionibus fuerint.

1 autem *om. b N* et *om. dA N* etiam *om. b* **2** contr.] converso *ad* **3** est *om. bc N* hiis predictis *c* autem ex his *a* **4** even. *bA N*, conv. *a*, obven. *cd* nam *ad*, -que *eras. c* **5** preparant *a* **6** sol. en. *d N*, en. *om.* c eor. *om. a*, que eor. *c* **7** vel] et *b*, oleo *d* miscent b^1 earum *b* **8** vel] et *b* ponantur c^1 **9** et que *d* est *om. bA* pon. cons. *a* **10** quidem quod *scripsi cum N*, quiddam quod *b*, quid quidem *c*, quod *d*, *om. a* que iam *b* pat. *bdA*, vel *a*, prius *c* **11** et] ex *a*, *om. d N* recedente *abd N* extr. in cella *aA* cum manent *c* **12** que—facile] habentia aliquam similitudinem cum re sensus cum valde disponimur secundum aliquam deffectum que sensibilia adhuc quoniam facile *a* ad hec *c* quon. *exp.* b^2 de facili *d* **13** circa sens. *om. a* **14** tremore *b* et *om. d*

et | quod non solum patitur set et⟨iam⟩ *contra-* 460a25
facit color*um* *sensitivum*, manifestum ex hiis.
attestantur autem hiis que dicta sunt et que
circa vina et que circa pigmenta eveniunt. namque
quod preparatum est oleum cito accipit proximorum odo-
res, et vina hoc ipsum patiuntur: | non solum enim eorum a30
que inmittuntur vel conmiscentur, set eorum que prope
vasa ponuntur vel *nascuntur* recipiunt odores.

Ad eam vero que ex principio est | considerationem pona- 460b
tur unum quidem, quod ex hiis que dicta sunt patet,
quod recedent*e* sensibili extrinsecus *in*manent simu-
lacra que sensibilia sunt, adhuc autem *quod* facile
decipimur circa sensus cum in passionibus existimus,
alii autem | in aliis, veluti trepidus in timore, et qui b5
amat in amore, ita ut videatur a modica similitudine
hic quidem hostes videre, ille vero dilectum; et h*o*c
utique quanto passibilior fuerit quis, tanto a mino-
ri similitudine videtur. eodem vero modo et in ira et
in omnibus concupiscentiis facile | decipiuntur omnes, b10
et magis quantumcumque in passionibus magis fuerint.

1 etiam *scripsi, cf. V,* et *l, om. ms* 4 vina sunt m^1, sunt *exp.* m^2 pigmata *s* nam *lm* 5 preparatur *s* 6 ipsos l^2 7 que (*alt.*) *om. m* 13 decipiuntur m^1 14 et in *s* 15 amota *m* 16 his *s* 17 quis fuerit *ms* 18 ira] ita l^1 20 et *om. m* quantocumque *s* fuerit *s*

---

qui amat] amans *aA* 15 et ita *d* a] in *a* 16 hic – (18) similitudine *om. a* 16 quidem] autem *b* dilectum *cA N*, delectans *b*, delectamenta *d* hoc *bd N* 17 quantum *b* a] et *b* minore *d* 18 vid.] movetur *b*, videtur vel movetur *c* vero *om. a* iras *b* 19 omn.] aliis *bc* 20 quantumque *a* magis (*alt.*) *post* fuerint *b* et in *a*

ideo et febricitantibus interdum animalia videntur in parietibus a modica similitudine linearum conpositarum. et *hec quandoque* decertant in passionibus sic, ut, si non vehementer laborent, non lateat quoniam | falsum, quod si maior sit passio, et moventur ad ipsa. causa vero ut accidant hec est quoniam non secundum eandem potentiam iudicat quod principale est et quo fantasmata fiunt. huius vero signum quoniam videtur sol *quidem* pedalis, contradicit autem sepe aliud aliquid ad fantasiam. | et permutatione digitorum unum duo videtur, attamen non dicimus duo: dignior enim tactu visus. si vero esset tactus solus, iudicaremus unum duo. mentiendi autem causa *est* quoniam non solum cum sensibile move*tur* apparent quelibet, set etiam cum sensus ipse moveatur,|si eodem modo movetur quemadmodum et sensibil*e*: dico autem velud terra videtur *aspicientibus* moveri dum movetur visus ab alio.

3 Ex hiis *quidem* manifestum quoniam non solum in vigilando motus a simulacris fiunt et qu*i* extrinsecus | et qu*i*

1 ideoque *bd*   febrientibus *c*   interd.] aliqua *a*, *post* anim. *d*   **3** et] quod *a*   hec *c*, hoc *ad*, hii *b N*   quandoq. *b*, quidem ita *a*, quidem aliquando *c N*, quidem alii d   decertant ac^2d^2 *N*, determinant bc^1d^1 in] cum *acd*   **4** sic ut] ut *a*, et *c*   vehem. non *a*   quon.] quod *cdA*   **5** fals.] finis est *a*   maior] malorum *a*   sit] fit *a*   et om. *b*   movetur *d*   **6** ad *scripsi cum N*, ab *codd.*   vero] autem *c*   hec accid. b^2 est—(7) secund. *om. a*   quon.] quod b^2d, *om.* b^1 **7** potent.] potestatem *b*, celula *a*   indicat *a*   **8** et quo] et secundum quod d^1, et quod ac^1 **9** quid. *om.* a^1 *N*   contradicat c^1 **10** sepe aliud aliq. *scripsi*, s. al. quidem *d*, aliquid aliud sepe *a*, illud sepe b^1, ill. s. aliq. *c*   ad *om.* b^1, *ante* illud b^2 permutationem *a*   **11** un.—vid. *om. c*   videntur *dA*   non] nos *b*, si *c*   dicitur *a*   non duo *b*, duo *om.* c^1 dign. enim b^2d, esse digitorum *a*, dicimus

ideo et febricitantibus interdum animalia videntur
in parietibus a modica similitudine linearum conpo-
sitarum. et *hii quidem aliquando* decertant in passio-
nibus sic, ut, si vehementer non laborent, non lateat
quoniam | falsum, quod si maior sit passio et moventur *460b15*
ad ipsa. causa vero ut *hec* accidant hec est quoniam
non secundum eandem potentiam iudicat quod principa-
le est et quo fantasmata fiunt. huius vero signum
est quoniam videtur sol pedalis, contradicit autem
aliud aliquid sepe ad fantasiam, | et permutatione digi- *b20*
torum unum duo videtur, attamen non dicimus *quoniam* duo:
dignior enim tactu visus. si vero esset tactus solus, iudi-
caremus unum duo. mentiendi autem causa quoniam non
solum cum sensibile movet apparent quelibet, set etiam
cum sensus ipse moveatur, | si eodem modo movetur quemad- *b25*
modum et *a* sensibil*i*: dico autem velud terra videtur *navi-*
gantibus moveri dum movetur visus ab alio.

3 Ex hiis *itaque* manifestum quoniam non solum in vigi-
lando motus a simulacris fiunt et qu*e* extrinsecus | et qu*e* *b30*

2 similitudinem *s* **3** aliquando *ls*, alteri *m* **4** laborent *scripsi cum V* (*cf. ind. s.v.* **ἐάν**), laborant *codd.* latent l^1m, latet l^2 **5** movetur *s* **6** accident *s*, -dunt *m* quod non *m*, quia vero *s* **8** huiusmodi *m* **10** permutationem *s* **19** et que extrinsecus (*bis*) *l*

---

en. dign. *c* **12** enim est *d* tactu *bd*, tactus *a*, tactui *c*, hoc t. b^1 sol. tact. *b* non iud. b^2 **13** autem] enim *bc* est *om. c N* quon.] quod *d* **14** mov. sens. *d* apparet b^1dA etiam *bd*, et *a*, *om. c* **15** non ipse b^1 movetur *bA* si] set *ab* **16** et *om. bcd* terra movetur videtur c^1 **17** alio bc^2, aliquo *aA*, aliquo alio *d*, illo alio c^1 **18** quidem *ac*, autem *b*, igitur *d* quon.] quod *d* **19** a *om. a* fiunt et qui in corpore sunt et qui extr. *a* fiunt] sunt *b*, autem *d* et (*pr.*) *om. d* intrinsecus *b*

in corpore *fiunt*, set etiam quando fit passio hec que vocatur sompnus, et magis tunc apparent. sub die enim *e*xpelluntur *quidem* dum operantur | sensus et intelligentia, et exterminantur quemadmodum iuxta *multum* ignem minor et tristitie et oblectationes parve secus magnas, dum vero quiescunt supernatant et parva: noctu vero propter vacationem *secundum particulam* sensuum et inpotentiam | agendi, eo quod ab exterioribus ad id quod intrinsecus fiat caloris refl*uxus*, ad principium *sensibilis particule* referuntur, et fiunt manifesta sedata turbatione. oportet autem opinari tanquam modicas vertigines que in fluminibus feruntur, sic motum un*umquem*que fieri | continue, sepe quidem simil*iter*, sepe vero dissolutas in alias figuras propter *repercussionem*. ideo et post nutrimentum et omnino teneris existentibus, velud pueris non fiunt sompnia: multus enim motus est propter eam que ex nutrimento est caliditatem, *quare* quemadmodum in humido, si vehementer | moveat quis, quandoque *quidem* nullum apparet ydolum, quandoque vero apparet quidem, distortum autem omnino, *ita* ut appareat alterius modi quam sit, si quiescat pura et manifesta ydola, sic et in

1 fiunt] sunt *cd* etiam] et *ac* hec passio *bc* qua *d* 2 voc.] est *a* 3 exp.] rep. *bcd*[1] *N* quidem *om. a N*, simulacra *b* intelligibilia *c* 4 terminantur *c* multum] maximum *d*, *post* ign. *b* 5 oblectiones *d*, obscurationes *a* parve—magn. *om. a* 6 vero *ac*, ergo *bd* parva simulacra *c* N noctu vero] nocturno *b*, noctu non *a* 7 vac.] vacacionis *b*, natio *a* sec.] propter *c*, *om. b N* particula *a* 8 quod fiat ad *b* id quod est *d* 9 fiat *om. b* cal. *om. a* refluxus *b*, refluxio *cd*, reflexio *aA N* et ad *bcd* 10 fiunt ydola *d* perturb. *a* 12 unumquodque *bc* 13 quidem] vero *b* sepe vero diss.] diss. sepe vero (*add. b*[2]) *b* dissolutum c, dissolute *d*

in corpore *sunt*, set etiam quando fit passio hec que vocatur sompnus, et magis tunc apparent. sub die enim *re*pelluntur dum operantur | sensus et intelligentia, 461a et exterminantur quemadmodum iuxta *magnum* ignem minor et tristitie et oblectationes parve secus magnas, dum vero quiescunt supernatant et parva *simulacra*: noctu vero propter vacationem *particularium* sensuum et inpotentiam | agendi, eo quod ab exterioribus ad id quod intrinsecus a5 fiat caloris refl*exio*, ad principium *sensus* referuntur et fiunt manifesta sedata turbatione. oportet autem opinari tanquam modicas vertigines que in fluminibus *re*feruntur sic motum un*icui*que fieri | continue, sepe quidem simil*es*, sepe vero dissolutas a10 in alias figuras propter *repulsionem*. ideo et post nutrimentum et omnino teneris existentibus, veluti pueris, non fiunt sompnia: multus enim motus est propter eam que ex nutrimento est caliditatem, *ut* quemadmodum in humido, si vehementer | moveat quis, quandoque nullum a15 apparet ydolum, quandoque vero apparet quidem, distortum autem omnino, ut appareat alterius modi quam sit, *quod*si quiescat pura et manifesta ydola, sic et

3 repellimur *m* operatur *l* 4 et *om. s* 5 et (*alt.*) *om. m* 6 et] in *m* nocte l^2s 17 ut] vel *l* 18 si l^2s, sic l^1m 19 destortum l^1m

---

14 ideoque *a* 15 pueris] veris *a* 16 sompn. fiunt *c* motus est *bd*, est m. *c*, est sompnus *a* ea *a* 17 est *om. ac*[1] 18 si] fuit *a* mov. veh. *c* quidem *om. a N* 19 vero quidem *b* quidem] quid *a*, *om. bd* 20 autem *om. ab*, aut *post* omn. *c* ita *om. a N* 21 fit *a*, sit res b^2d^2 si *a*, et si *b*, quodsi *cd N* quiescant *a* manifesta (*corr. ex* -um) et pura *b*

dormiendo fantasmata et reliqui motus qui proveniunt a simulacris interdum quidem cum | vehementior sit qui dictus est motus extermina*n*tur omnino, interdum *autem* conturbate apparent visiones et monstruose et deteriora sompnia, velud melancolicis et febricitantibus et vinolentis: omnes enim huiusmodi passiones cum *ventose* sint multum faciunt motum et *con*turbationem. | sedato autem et discreto sanguine in habentibus sanguinem, conservatus simulacrorum motus ab unoquoque sensuum valida facit sompnia, et apparere *aliquid* et videri propterea quidem que a visu deferuntur videre, propterea vero que ab auditu audire. similiter | autem *et* ab aliis *organis sentiendi*: ex eo enim quod inde progreditur motus ad principium *evigilanter videtur* | videre et audire et sentire, *eo quod* visus interdum moveri videatur, *quod* non movetur ut diximus, et *quod* tactus duos motus annunciet *et* quod unum duo videatur. omnino *autem* quod ab unoquoque sensu dicit *origo*, nisi alius | dignior contradicat. apparet quidem igitur *prorsus*, *videtur*

2 a *c N*, ex *abd* quidem *cd*, autem *a*, vero *b* fit *a* motus qui dict. est *b* **3** exterminatur *c N*, exterminavit *d* autem] vero *bcd N* **4** conturbante *a*, aturbate *post* app. *b* non monstruosa *c* **5** melancolico a^{2}, *om.* a^{1} et (*pr.*)] atque *d* febrientibus *ac*, febercitantibus *b* et (*alt.*)] atque *a* vinoletidis *b*, vinolentibus *a* **6** enim *om. a* **7** sunt *c* et *om. a* cont. *a*, perturb. *b*, turb. *cdA N* autem] enim *d* hab. sang.] hiis que habent sanguinem *d* **9** conservatur *a* **10** facit] utique facit $b^{2}d$, utique fiunt b^{1} app. facit *bd* videri animalia b^{1} **11** propter *a* quidem *om. b* que] quod *a*, et quod *c* defuerint *a*, diffiniuntur b^{1} **12** vero] quidem *d* que] quod *ac* autem] vero *c* et *om.* b^{1} ab] in $b^{2}d$ **13** ex *om. b* inde] ipse *c* inde progr. *scripsi cum N*, progr. inde *d*, *om.* inde *abc* **15** et *a*, ac *b*, atque *d*, de *c* desentire *c* mov. vid.

in dormiendo fantasmata et reliqui motus qui proveniunt a simulacris interdum quidem cum | vehementior sit 461a20 qui dictus est motus exterminatur omnino, interdum *vero* conturbate apparent visiones et monstruose et deteriora sompnia, velud melancolicis et febricitantibus et vinolentis: omnes enim huiusmodi passiones cum *spumose* sint multum faciunt motum et turbationem. | sedato a25 autem et discreto sanguine in habentibus sanguinem, conservatus simulacrorum motus ab unoquoque sensuum valida facit sompnia, et apparere et videri propterea quidem que a visu deferuntur videre, propterea vero que ab auditu audire. similiter | autem ab a30 aliis *sensiteriis*: ex eo enim quod inde progreditur motus ad principium ⟨evigilanter⟩ *putatur* | videre et 461b audire et sentire, *quia autem* visus interdum moveri videtur, *qui* non movetur ut diximus, et *quia* tactus duos motus annunci*at* *eo* quod unum duo videatur. omnino *enim* quod ab unoquoque sensu dicit *principium*, nisi alius | dig- b5 nior contradicat. apparet quidem igitur *semper*, *putatur*

1 fantasma *lm* **5** melancolicus *s* **6** violentis *lm* **9** conservatur *s* **10** valida] calida *m* videre *s* **11** que] quod *m* feruntur *m* **12** que] quod *m* **13** sensitivis *ls* **14** principia *l* evigilanter *prob. add.* putatur *s*, putat videtur *lm*, putat et videtur sibi *l*[2] **15** quia] quod *s* autem] que *m* **16** quia] quod *ms* **18** principia *l* aliud *l*

---

bc, videtur mov. vel vid. *a*, mov. videntur *d* **16** quod (*pr.*) *a*, quando *b* (*in ras.*), qui *cd N* non] enim *a*[1] moventur *b*[1]*d* quod (*alt.*) *om. c* **17** annunciat *ab N* unum] inde *a* duo *om. a*[1] autem et *bd* **18** quid *a* sensuum *bcdA* (*cf.* 9), *add.* non est *a*, est *bc*[1]*d*, *del. c*[2] originem *d*[1]*A* alius] aliquid *a*, aliquis *A* dign.] $\overset{i}{c}$gor (?) *a* dign. motus *bc*[2]*d* **19** quid *a*

autem non quod apparet, *set* si quod diiudicat non detineatur vel etiam moveatur proprio motu. quemadmodum vero diximus quod *alii* propter aliam passionem facile decipiuntur, ita dormi*ens* propter sompnum et *quod* moveantur *organa sentiendi* et alia accidentia | circa sensum, quare modicam habens similitudinem videtur illud. cum enim dormierit, descendente plurimo sanguine ad principium condescendunt et movent *reliqui* qui insunt motus, hii quidem potestate illi vero actu. sic autem se habent ut in motu *hec* hic *igitur* supernatat ex ipso motus, si vero hic corrumpatur, | hic. et ad invicem *quidem* se habent quemadmodum ranunculi ascendentes in aqua liquefacto sale. *et* ita insunt potestate, cedente vero quod prohibebat agunt, et soluto in exiguo reliquo sanguine in *organis sentiendi* movent*ium* hab*ent* similitudine*m* quemadmodum in nubibus, que | simil*ia* dicuntur hominibus et centauris cito permut*antur*. horum autem unumquodque *existit*, sicut dictum est, *derelictum* eius quod in actu *est* simulacri. et abeunte vero *inest*, verum dicere quoniam

1 autem *om. a* non quod *d*, q.n. *abc* aperiet *a* si *om. a* detin.] terminatur *a* 2 etiam si non *c* mot. pr. mov. *b* mot. pr. *a* vero] autem *d* 3 quod] et *c* decip. fac. *a* 5 al. acc.] aliqua attinentia *a* 6 istud *a* 7 dormierunt *b*[1] ascendente *d*[1], vel descendente *d*[2] 8 ascendunt *b*, et desc. a reliq. *om. abc N* 9 illi—(13) potestate *om. a* 10 hec *b*[1]*d*, hi *b*[2], *om. c N* igitur *b*, *om. c*, ergo *d* et ex *b* 11 hic (*alt.*)] apparebit hic *b*, hic est *d* et hec *d* 12 quidem *bc*, que *d* ramunculi *codd.*, ramusc. *A* 14 vero] non *c*[1] quod] qui *abc* prohibeat *c*[1] agentem *a* solito *a* in *om. d* in (*del. c*[2]) reliquo in (*add. c*[1]) exiguo *c* 15 sanguinis *b*[1] 16 quemadm. est *cd* in] si *c* nudibus *a* 17 que] quod b[1]

autem non *semper* quod apperet, si quod diiudicat non de-
ineatur vel etiam moveatur proprio motu. quemadmodum ve-
ro diximus quod *ali*[*qu*]*i* propter aliam passionem facile
decipiuntur, ita dormi*entes* propter sompnum et *quia*
moventur *sensiteria* et alia accidentia | circa sen- *461b10*
sum, quare modicam habens similitudinem videtur illud.
cum enim dormierit, descendente plurimo sanguine ad
principium condescendunt et movent qui insunt mo-
tus, hii quidem potestate illi vero actu. sic autem
se habent ut in motu hic *quidem* supernatat ex ipso
motus, si vero hic corrumpatur, | hic. et ad invicem *b15*
itaque se habent quemadmodum *ficti* ranunculi ascen-
dentes in aqua liquefacto sale. ita insunt potestate,
cedente vero quod prohibebat agunt, et soluto in
exiguo reliquo sanguine *sensiteriis* movent*ibus*
hab*entes* similitudine*s* quemadmodum in nubibus,
que | simile*s* dicuntur hominibus et centauris cito *b20*
permut*ata*. horum autem unumquodque *est*, sicut
dictum est, *reliquie* eius quod in actu simula-
cri. et abeunte vero ⟨inest⟩, *et* verum dicere quoniam

1 si] set *m* 4 somnium *s* quia] quod *ms* 5 sensitiva *ls* 7 dormierint *s* in sang. *m* 10 hec *lm* 11 corrumpitur et *s* 12 ramunculi *l*, ramuli *s* 13 liquefacta *s* sole *m* 14 sedente *m* solute *s* in] et *m* 15 exigue *m* sensitivis *s* 18 perm. sunt *l*[2] 19 relique *lm* 20 et] est *s*

---

dic. sim. *a* et—cito *om. a* 18 mutantur *a* autem *om. c* 19 est et *bd* derelictum *scripsi*, de reliquis *codd.* eius vero *d* quod sunt *a*[1], *corr.* est *a*[2] in *om. c* est] eius *a* simulacrorum *b* 20 vero verum inest *d* dic. ver. *a* quoniam] aliquem *d*

huiusmodi ut Coriscus, set non Coriscus. cum autem sentiebat, non dicebat Coriscum | quod proprium et quod diiudic*at,* set *propter* hoc illum Coriscum verum. quod *quidem* sentiendo dicit hoc, si non omnino detineatur a sanguine, quemadmodum *non* sentiens hoc, movetur a motibus qui sunt in *organis sentiendi.* et videtur *quod* simile ipsum esse quod verum. et tanta | sompni potentia quod facit hoc latere. quemadmodum *ergo* si quem lateat *qui* suppositus digitus oculo, | non solum apparebit set *videbitur* esse duo quod unum, si vero non lateat, apparebit quidem non *videbitur* autem, sic et in sompnis, si sentiat quidem quoniam dormit, et passionem in qua est sensus dormitionis, apparet quidem, dicit autem *quod* in ipso | *quod* videtur quidem ut Coriscus, non est autem Coriscus (sepe enim dormiendo *quis* dicit quid in anima quoniam sompnium est quod apparet): si vero lateat quoniam dormit, nichil contradicit *ymaginationi. quoniam* autem vera dicimus et sunt motus fantas-

1 huiusm. *om. d* ut non *om.* a^1 set non a^2d, non autem *b* set—Cor. *om. c* **2** quod (*pr.*)] quidem *c, om. a* proprius *b* quod (*alt.*)] qui *a* **3** illum] ipsum *c* quod quidem] quidem quod *b,* quem quidem *a* **4** in sentiendo *d* hoc b^2 *N,* hunc *cd,* hanc b^1, *om. a* et si b^2 si] set c^1 determinatur *a* **5** non *om.* ab^1 non *post* hoc, sent. *post* mov. *c* **6** sunt *post* sent. *c* videre *cd,* videndi b^1 **7** quod (*pr.*) c^1, quidem *abd N, del.* c^2 ips. sim. *b* esse ips. *a* quod (*alt.*)] quidem c^1 verum] iterum c^1, videtur *a* et] in *a* tanta est *d* potestas *d* **8** hoc facit hoc *b* ergo *om. c* si quem *d N,* siquidem *bc,* ubicumque *a* **9** latet *c* qui suppos. dig. *a,* quod supponatur dig. *b,* qui supponitur dig. *c,* dig. qui supponitur *d* aperiebat *a* **10** videtur *ad* quod est un. *bd* **12** sompnia b^1 si *om.* b^1 si sent.] set nesciat *c* quon.] qui *a,* quod *c* passio *c* **13** qua] aqua b^1 est *om. a* quidem] quod *b, om. a* **14** autem]

hoc quale Coriscus, set non *est* Coriscus. cum autem
sentiebat, non dicebat Coriscum | quod proprium et quod *b25*
diiudic*abat*, set *per* hoc illum Coriscum verum. quod
itaque sentiendo dicit *esse* hoc, si non omnino detine-
atur a sanguine, quemadmodum sentiens hoc, movetur a
motibus qui sunt in *sensiteriis*. et videtur *quidem*
simile ipsum esse quod verum *est*. et tanta | sompni poten- *b30*
tia quod facit hoc latere. quemadmodum *igitur* si quem
lateat suppositus digitus oculo, | non solum appare- *462a*
bit set *et⟨iam⟩ putabitur* esse duo quod *est* unum, si vero
non lateat, apparebit quidem non *putabitur* autem, sic et in
sompnis, si sentiat quidem quoniam dormit et passio-
nem in qua est sensus dormitionis, apparet quidem, di-
cit autem | *quoniam* videtur quidem in ipso ut Coriscus, *a5*
non est autem Coriscus (sepe enim dormiendo dicit *ali*-
quid in anima quoniam sompnium est quod apparet): si
vero lateat quoniam dormit, nichil contradicit *fanta*-
sie. *quod* autem vera dicimus et *quod* sunt motus fan-

1 hec *m* **2** et *del. l*[2], *post* quod *s* quod] quo *l* **4** dicit] dictum *m* **5** moveatur *m* **6** sensitivis *l*, sensivis *s* **10** etiam *scripsi*, et *codd.* **12** sentiet *m* **13** est est *m* **14** quon.] quod *m* **16** sompnum *lm* **18** quod (*alt.*) quot *s*

---

aut *b* quod] quoniam *ab N* in ipso *a*, inpossibile *bc*, inposs. est *d* quod (*alt.*)] quoniam *bc* quidem] quod *c* ut *om. ac* **15** non – Cor. *om. bc* est *om. d* autem *om. a* enim] autem *a* quis *post* (16) quid *b* **16** quid *c*, quidem *abd* in – quon. *om. a*[1], *in mg. a*[2] quon.] quod *b*, quon. est *d* sompnii *c* sompn. quidem *abc* est *om. acd* **17** quon.] quod *A N*, quando *b* nil *a* circumdicit ymagini *a* **18** aut. vera] vero natura *a* sunt sicut *c*

tici in *organis sentiendi,* manifestum, si quis attendens temptet | memorare que patimur dormientes quidem et expergefacti: interdum enim que apparent ydola dormienti *in*spiciet expergefactus esse motus in *organis sentiendi*: quibusdam enim iuniorum et omnino perspicientibus, si sint tenebre, apparent ydola plura que moventur, ita ut *ob*velentur frequenter | timentes. ex hiis *quidem* universis oportet syllogizare quod est sompnium fantasma quidem aliquod et in sompno: nam que modo dicta sunt ydola non sunt sompnia, neque si quid aliud solut*orum* sens*uum* videtur: *set* neque *sompnium* fantasma omne. nam primum quidem aliquibus accidit et sentire | aliquo modo et sonos et lumen et saporem et tactum, languide quidem et veluti de longe: iam enim in dormiendo respicientes et *e vestigio surgentes,* quod *tacite* videbant lumen lucerne dormientes, ut arbitrabantur, expergefacti statim cognoverunt quod lucerne erat, et gallorum et canum vocem *tacite* audientes expergefacti | manifeste cognoverunt. quidam vero et respondent interrogati: contingit enim

1 si quis *bc,* siquidem *d,* quidem qui *a* **2** temptet *a, post* memorare *c,* temperiet *b,* temptat quis *d* que] quod *cd* et *om. ad* **3** enim] autem *c* interdum] intendit *a* ydola q. app. *d* **4** et exp. *b* es. mot.] et videbitur motus esse *c* **5** et *om. d* aspicientibus *a,* perficientibus *c* **6** sunt *c* app. *om. c* plurima *dA* **7** obluentur *b,* obumbrantur *c* freq. *om. c* **8** quidem] quoque igitur *b* universas *b, om. a* quod] quoniam *d* est preter *bd* **9** sompnum *a* fantasia *c* quidem *ac,* quoddam *bA, om. d* aliquid *a,* et aliquid *c* et *om. c* **10** neq.] set *c* **11** siquidem *b* aliquid *a,* aliorum *b* sens. sol. *bcd* **12** omne fant. est sompn. *d* nam *om. b* prim.] ponitur *a* quidem *om. d* acc. et aliq. *d,* acc. et in aliq. *b,* et in aliquibus (*bis*) *del.* b^2 **13** et (*pr.*) *om. ab* et (2[um]) *om. a* son.] sompnos *ac, resp. A* et (3[um])] vel *a* lucem *b*

tastici in *sensiteriis*, manifestum, si quis attendens
temptet | memorare que patimur dormientes quidem et exper- *462a10*
gefacti: interdum enim que apparent ydola dormienti
*as*piciet expergefactus esse motus in *sensiteriis*:
quibusdam enim iuniorum et omnino perspicienti-
bus, si sint tenebre, ydola apparent plura que mo-
ventur, ita ut velentur frequenter | timentes. ex *a15*
hiis *itaque* universis oportet sillogizare quod est
sompnium fantasma quidem aliquod et in sompno: nam
que modo dicta sunt ydola non sunt sompnia, neque
si quid aliud sens*ibus* sol*utis* videtur: neque *quod*
in sompno fantasma omne, nam primum quidem aliquibus
accidit et sentire | aliquo modo et sonos et lumen et *a20*
saporem et tactum, languide quidem et veluti de lon-
ge: iam enim in dormiendo respicientes et *mox exci-*
tati, quod *debiliter* videbant lumen lucerne dormi-
entes, ut arbitrabantur, expergefacti statim cogno-
verunt quod lucerne erat, et gallorum et canum *debi-*
liter audientes vocem expergefacti | cognoverunt manifeste *25*
quidam vero et respondent interrogati: contingit enim

1 sensiteriis *scripsi*, sensiterium *m*, sensitivis *ls* accendens *m* **2** expergefacti] experte facti *l* **3** ydolam *lm* **4** experte factus *l* sensitivis *s* **6** et si *s* **7** velantur *m*, velenter *s* **9** sompnia *l*[1], sompnum *m* **11** salutis *m* **13** et (2um) *om. l*[1] **14** et (*alt.*) *om. m* **15** in *om. m* erant *s* **19** vocem] necesse *l* **20** et *om. s*

---

14 et (*pr.*)] aut *a* tacitum *c* **15** iam] nam *a* e] de *b* **16** quod *om. b* **17** ut] non *a* arbitrantur *bd* et exp. *b*²*d* stat. *om. a* **18** manifeste quod *a* erant *abd* et (*pr.*)] et et *c* canit *a* **19** tac. voc. *ad*, voces *aA*, tac. *post.* aud. *b* cogn. man. *b* noverunt *acd* **20** vero] enim et rident *c*, autem rident *d* et *om. b* responderunt *b* int. *aA*, interroganti *bcd*

et vigilare et dormire simpliciter altero existente et alterum aliquo modo inesse. quorum nullum sompnium dicendum. set neque quecumque quidem in sompno fiunt vere intelligentie preter fantasmata. set fantasma quod est a | motu simulacrorum, cum in dormiendo fi[*un*]t, in eo quod dormit, hoc est sompnium.

Iam vero quibusdam accidit ut nullum | sompnium viderint in vita: rarum quidem igitur huiusmodi est, accidit tamen. et hiis quidem omnino perseverav[*er*]it, *aliquibus* vero et provectis multum etate accidit, cum primum nullum sompnium viderint. causa autem quare non fiat simile aliquid oportet arbitrari, quoniam neque qui post cibum dormitaverunt | neque pueris fit sompnium. quibuscumque enim hoc modo consistit natura, ita ut multa *offendat* evaporatio *ad* superiorem locum, vel iterum deorsum lata facit multitudinem motus, convenienter istis nullum apparet fantasma. prodeunte vero etate nichil inconveniens apparere | sompni*um*: permutatione enim aliqua facta vel secundum etatem vel secundum passionem necessarium accidere contrarietatem hanc.

1 dorm. et vig. *bA* **2** 'aliq. m.] quodammodo *d* quor.] horum *b* **3** dicimus *ad* neque fiunt *b* quec. fiunt *d* quidem *om. bd* **4** fiunt *ab, alio loco d, om. c* fantasma *c* **5** est] fit *d* **6** in *om. a* sompnum (sompnium b^2) hoc est *b* sompnium verum *c* **7** acc. quib. *d* vid. *d N,* viderent *c,* videant *ab* **8** vita rarum] vitatarum *a* ig. *om. ad N* est *om. d* **9** tamen hoc *c* et in b^1 quidem *ad,* qui *c,* que *b* perseveravit *scripsi cum N,* perseveraverit *a,* — verint *b,* — verant *cd* **10** et aliq. b^1*d* mult. vero prov. et. *b* mult. prov. *c* **11** prim.' *om.* b^1 viderunt *b* **12** aliquod *d* **13** neque qui *scripsi,* nec que *d,* neque *bc,* qui *a* fuit *a* **14** quibus quique *a* enim] igitur *c* modo *om. a* cons. hoc modo *d* nat. *om. c* ita *om. ad* **15** multum *a* offendat *a,* ascendat *bdA N, om. c* ad] in *cd, om. a* super.] inferiorem *a* loc. sup. *d* vel] ut *b,* et *c*

et vigilare et dormire simpliciter altero existente et alterum aliquo modo inesse. quorum nullum sompnium dicendum. set neque quecumque in sompno quidem fiunt vere intelligentie preter fantasmata. set fantasma quod est a | motu simulacrorum, cum in dormiendo *462a30* fit, *et* in eo quod dormit, hoc est sompnium.

Iam vero quibusdam accidit ut nullum | sompnium vi- *462b* derint in vita: rarum quidem huiusmodi est, accidit tamen. et hiis quidem omnino perseveravit, *quibusdam* vero et multum provectis etate accidit, cum primum nullum sompnium viderint. causa autem quare non fiat simile aliquid oportet arbitrari, quoniam neque qui post cibum dormitaverunt | neque pueris fit somp- *b5* nium. quibuscumque enim hoc modo consistit natura, ita ut multa *ascendat* evaporatio *in* superiorem locum, vel iterum deorsum lata facit multitudinem motus, convenienter istis nullum apparet fantasma. prodeunte vero etate nichil inconveniens *est* apparere | sompni*a*: permuta- *b10* tione enim aliqua facta vel secundum etatem vel secundum passionem necessarium accidere contrarietatem hanc.

2 aliqua *s* sompnum *m* 5 est] ea l^1, *exp.* l^2, sint *m* 6 fit *ls*, fiunt *m V* 9 omnino *om. s* perseverant *s* 12 fiat] sint *m* oport. arb. *om. m* 13 que *s* dormitaverint *l* pueris] prius *m* fit] sit *m* sompnum *m* 14 et ita *s* 15 ut l^1, et l^2*sm* vel] et l^2 17 prodeunte *om. m* 19 vel secundum (*alt.*)] usque *s* 21 Explicit. l'. ii^us^. de sompno et vigilia aristotelis. Incipit liber iii^us^. *l*

---

16 iter.] ita *a* latam *ac* multitudine *bd*, similitudinem *c* 17 istis] illis *c* fantasmata *c* vero] enim *c* 18 nichil—(19) etatem *om. a* nich.] nullum *d*, nisi *c* inconv.] inconvenientis *c*, perveniens *d* apparere *b*, non app. *d*, apparente *c* 19 enim *om. cd* factum *d* 20 pass. aliquam *d* nec. est *ab* hanc contr. *dA*

ARISTOTELIS DE SOMPNO ET VIGILIA
LIBER TERTIUS

vetus translatio

De divinatione vero que in sompnis fit et dicitur accidere a sompniis, neque contempnere ydoneum neque suaderi. nam quod omnes quidem vel plures existimant | habere aliquam significationem sompnia prestat fidem tanquam ab experientia dictum, et quod de quibusdam fit divinatio in sompniis non incredibile: habet enim aliquam rationem, ideo et de aliis sompniis similiter utique quis arbitr*e*tur. nullam vero rationabilem causam videre, secundum quam utique fiat, hoc | decredere facit: nam deum quidem esse mittentem *fatuis* et non optimis et prudentissimis set quibuslibet mittere inconveniens. ablata vero que a deo *est* causa nulla aliarum conveniens videtur esse causa: de hiis *enim* que secus Herculeas colump-

3 vero] vero et *c*, autem *a* sompniis *cA,om.a* et dic.] dicimus *a* 4 a] in *d* sompnis *d* neq. (*pr.*)] vel *c* neq. (*alt.*)] neq. omnino *d* 5 suadere *bd* nam quod] namque *a* 5 vel pl. quid. *d,om.a* 6 aliq. sign. hab. *a* aliq.] hanc *d* prestat *bA*, prestant *cd*, putant *a* 7 ad experienciam *d* dictum vel factum *bc* quod *om. b*[1] de *om. a* quib. in sompn. fiat div. *d* 8 in somp. *om. a* non est *bdA* 9 aliq.] aliam *abc* et *om. a* 10 sim.] si *a* utiq.] itaque *b*, utiq. *post* arb. *a* quis] hec quis *a*, aliquis *d* arbitratur *abd* vero *om. a post* (11) rat. *d* 11 vid. caus. *cd* utiq. *om. bd* 12 hoc fiat *c* credere *a*, decedere *c* deum] dictum *a* quidem

ARISTOTELIS DE SOMPNO ET VIGILIA
LIBER TERTIUS

nova translatio

De divinatione vero que in sompnis fit et dicitur *462b12*
accidere a sompniis, neque contempnere ydoneum ne-
que suaderi. nam quod omnes quidem vel plures existi-
mant | habere aliquam significationem sompnia prestat *b15*
fidem tanquam ab experientia dictum, et quod de qui-
busdam fit divinatio in sompniis non incredibile: ha-
bet enim aliquam rationem, ideo et de aliis sompniis
similiter utique quis arbitr*abi*tur: nullam vero ratio-
nabilem causam videre, secundum quam utique fiat, hoc |
decredere facit: nam deum quidem esse *in*mittentem, *cum* *b20*
alia irrationabilitate, et non optimis et prudentissimis
set quibuslibet mittere inconveniens. ablata vero
que a deo causa nulla aliarum conveniens esse videtur
causa: de hiis que secus Herculeas columpnas | *et* *b25*

3 somniis *s* **6** habere *om. m* figurationem *m* prestant *m* **8** non est *s* **10** arbitratur *s* **11** quam] quod *lm* **12** mittentem *s* **16** secutus *m*

---

mitt. *add. a² in mg.* esse] est *a* esse quidem *d* inmitt. *b N* **13** fatuis hominibus *d* optimus *b* et (*alt.*)] neque *d* et prud. *om. a.* pendentissimis *b* **14** quibusdam *c* inc.] inde conv. *a,* inc. est *d* vero] enim *c* **15** que est a deo *b* deo donata *a* aliquarum *a* videtur esse conv. *b* convenienter *ac* **16** causa *om. b* enim *om. a* que sunt sec *d* herculetas *a*

nas | *vel* que in Boristene previdere aliqua, supra nostram esse videtur *utique* prudentiam invenire horum originem. necesse igitur sompnia vel causas esse vel signa eorum que fiunt *vel* accidentia, vel omnia vel aliqua *horum* vel unum solum. dico autem causam quidem *velud* lunam defectus solis et laborem ⌈ febris, signum vero defectus stellam subintrare, asperitatem vero lingue febriendi, accidens vero aliquo ambulante deficere solem: neque enim signum | deficiendi hoc est neque causa, neque defectus ambulandi. ideo accidentium nullum neque semper fit, neque ut multum. sunt *igitur* sompniorum hec quidem cause, et signa, velud eorum que circa corpus accidunt? dicunt | quidem et medicorum gratiosi quoniam oportet valde intendere sompniis: conveniens autem sic existimare et artificibus *quidem*, considerantibus *vero* aliquid et philosophantibus. nam qui in die fiunt motus, nisi magni valde fuerint et fortes, latent *propter* maiores qui in vigilando sunt | motus. in dormiendo autem contra-

1 que] totum *a, om. d* bor. *aA*, historie *b*, horestene *c*, oristive *d* prov. *ac* alia *c*, aliquam *d* **2** es. vid. ut. *c*, ut. vid. *d*, videatur es. *a, cf. N*, quoque es. vid. b^2 (videntur b^1) harum *c* **3** nec. est *a* ig.] ergo vel *d* **4** vel (*pr.*)] aut *bc N* accid. *lac. praeb. c* vel (2um)] et b^1. aut *c* accid. - omn. vel] causa *a* vel (3um)] aut *c* **5** hor.] eorum *c N* autem] ante b^1 caus. quid. *om. a* quid velud *c, correxi,* quidem *om. d*, velud *om.* b^1 (ut b^2 *N*) **6** lun.] unam *c* **7** sign. vero *om. c* vero] autem *bA* defectionis d, deficiendi c^2, decipiendi c^1 sign.—subintr.] hoc est neque causa neque defectus esse stellarum sub ratione *c* stellarum *a* subintrantem *a*, submittere b^1 **8** febritandi b^1, febricitandi b^2d vero (*alt.*)] autem *bA* amb. aliq. *d* **9** def.] diffidi *a* **10** neq (*pr.*) *om.* b^1 causamque b^1 causa neq. *om. c* deficientis *b* acc. *om.* a^1, acced. *d* **11** semp.]

que in Borustene previdere aliqua, supra nostram
videtur esse prudentiam invenire originem ho-
rum. necesse igitur sompnia vel causas esse vel
signa eorum que fiunt *aut* accidentia, vel omnia vel
aliqua *eorum* vel unum solum. dico autem causam qui-
dem *ut* lunam defectus solis et laborem | febris, *462b30*
signum vero defectus stellam subintrare, asperitatem
vero lingue febriendi, accidens vero aliquo ambulante
deficere solem: neque enim signum | deficiendi hoc est *463a*
neque causa, neque defectus ambulandi. ideo acciden-
tium nullum neque semper fit, neque ut multum. sunt
ergo sompniorum hec quidem cause, et signa, velud
eorum que circa corpus accidunt? dicunt | quidem et *a5*
medicorum gratiosi quoniam oportet valde intendere
sompniis: conveniens autem sic existimare et artifi-
cibus *autem*, considerantibus aliquid et philoso-
fantibus. nam qui in die ⟨fiunt⟩ motus, nisi magni
valde fuerint et fortes, latent *secus* maiores qui
in vigilando sunt | motus. in dormiendo autem contra- *a10*

1 in *om. m* 6 et] vel *s* 10 causam *m* 11 fit] sit *ṃ* 12 causa *m* 14 gratiosi] grossi *s* 16 autem] que *ṃ* et *om. m* 17 nisi non *m* 18 forte *l*

---

super *a* ut] ubi *a*, utrum *b* 12 igit. hi *a*, ergo *cd N* hec *om. a* causa *c* signum *a* circa corp.] corpori *b* quidem] enim quidem *b*, quidam *ac* 14 valde] multum *b* intendere valde *a* 15 autem *om. a* sic] si b^1 16 quidem *om. d N* vero] non *ac*, *del.* b^2, *cf. N* ad aliq. *cd* prophetantibus *bc* 17 fiunt] sunt *d* nisi] unum *a*, visi d^1 magni valde] v. m. *bA*, magis volunt *a* 18 fuer. *om. a*, *post* fortes *d* latet *d* mai. pr. *d*, pr. motus mai. *a* in *om. ad* 19 motus] mot. et *c*, minores *a*

rium: et enim parvi magni videntur esse. manifestum autem ex hiis que accidunt in sompn*is* frequenter: arbitr*antur* enim fulgura cadere *et* tonitrua fieri parvis sonis in auribus factis, et melle et dulcibus saporibus perfrui tenui fle*u*mate | defluente, et ambulare per ignem et calefieri vehementer parvo calore circa quasdam partes facto. expergefactis autem *hec* manifesta hoc modo se habentia. quare quoniam parva omnium principia, manifestum quoniam et egritudinum et aliarum passionum que in corporibus *debent* fieri. | manifestum ergo quoniam hec necessarium in sompnis esse patentia magis quam in vigilando. at vero *et* quedam quidem que in sompn*o* fantasmata causas esse propriorum cuique actuum non irrationabile: quemadmodum enim debentes agere et in act*ionibus* existentes aut olim agentes | *rectitudine sompnii in hiis consistimus* et agimus (causa autem quoniam preparatus existit motus a diurnis inchoationibus), sic rursus necessarium *et* qui in sompno sunt motus frequenter

1 enim] sunt *a* magni—esse] et videntur magni esse *a* magni *om. c* esse vid. *d* **2** que] vero *a* accidit *a* sompniis *acdN* si freq. *b* **3** enim arb. *d* arbitramur *aN* enim *om. a* et fulg. *bd* et] atque *b*, ac *cN* **4** sonis] quamvis a causa extrinseca vel intrinseca *a* **5** tenui] parvo *d*, *om. a* flegm. *cN* defl. et] et fulgura et *a* amb.] labore *c*, ambulantem *a* **6** parvo cal. *post* facto *b* **7** part. quasdam *a* autem] ante *b*[1] hoc autem *c* **8** man. hec *d*, hec man. sunt *b* quon.—(9) manif.] licet sint principia parva tamen omnium principium patet *a* **9** omnium sunt *b*, omn. horum *d* in egr. *a* **10** corpore *b* debent *conieci*, habent *d*, dicuntur *bcN*, sunt *a* fieri *om. a* **11** man. est *b* ergo] autem *ac* hec *post* esse *d*, hoc *c*, hoc principium *a* es. in sompniis *a* **12** es. mag. pat. *b* patiencia *d*, potentia *ac* quam] quoniam *b* in *om. c*

rium: et enim parvi magni videntur esse. manifestum
autem ex hiis que in sompn*iis* accidunt frequenter:
arbitr*amur* enim fulgura cadere *ac* tonitrua fieri
parvis sonis in auribus factis, et melle et dulcibus
saporibus perfrui tenui fle*g*mate | defluente, et ambu- *463a15*
lare per ignem et calefieri vehementer parvo calore
circa quasdam partes facto. expergefactis autem
manifesta hoc modo se habentia. quare quoniam parva
omnium principia, manifestum quoniam et egritudinum
et aliarum passionum que in corporibus *dicuntur* fieri. |
manifestum ergo quoniam necessarium hec in sompnis *a20*
esse patentia magis quam in vigilando. at vero
quedam quidem que in sompn*is* fantasmata causas esse
propriorum cui*us*que actuum non *est* irrationabile: quem-
admodum enim debentes agere et in act*ibus* existentes
aut olim agentes *sepe* | *recta hiis sompnia in-* *a25*
tuemur et agimus (causa autem quoniam preparatus
existit motus a diurni*s* inchoationibus), sic rursus
necessarium *est eos* qui in sompno sunt motus frequenter

2 ex] in *l^1* freq.] frāter *m* 4 sonis] sompnis *m* 8 manifestam *m* 10 aliorum *m* que] autem *m* 11 hoc *m* sompniis *ms* 12 patientia *m* quam *om. l^1 m, add. l^2* ad *s* 13 sompniis *ms*

---

13 quidem *om. cd* que in] quam *a* sompnis *bcdA N* 4 act.—(16) exist. *om. b* 14 propr.] priorum *a, add.* actiones sunt cause ymaginonnum *a* act.] accidentium *c* non irr.] racionabile *a* 15 enim *om. a* et *om. a* actibus *c N* exist. vel actibus *a* 16 aut] et *d* in rect. *a* sompnum *b^1* in hiis *om. a* constituimus *a* 17 autem *c,* enim *a,* quidem propria *d, om. b* quon.] quod *b^1* 18 existat *a* a diurn.] adiunctus diurnis *c, om. b* et sic *d,* sic et *a* rursum *c* 19 nec. et] necesse est *b N, om. a* que *bd* sunt] fuerit *a* freq.] fuerunt *b*

principium esse diurnorum actuum eo quod preparata sit rursus et horum intelligentia in fantasmatibus | nocturnis. sic ergo contingit sompniorum quedam signa et causas esse. plurima vero acciden*tia* | *videntur*, maxime *autem* transcendentia omnia et quorum non est in *ipsis* origo set de navali *prelio* et de hiis que procul accidunt sunt; de hiis enim eodem modo se habere *conveniens* est velud quando *aliquo* memoranti de aliquo conting*it* hoc | factum: quid enim prohibet et in sompnis ita? magis autem *conveniens* multa huiusmodi accidere. quemadmodum igitur neque meminisse de aliquo signum neque causa accidendi ipsum, sic nec ibi post eventum sompnii *in veritate autem* neque signum neque causa, set *incursus*. ideo et multa sompniorum | non eveniunt: *incursus* enim neque semper neque ut *multum fit*.

2 Omnino autem quoniam et aliorum animalium sompniant quedam, missa a deo utique non *sunt* sompnia, neque facta huius gratia, *divinitus quidem*: natura enim *scientia*

1 esse princ. *d* diurnos *a*, diversorum b^2 **2** sit] sunt *a* eorum *acA* intelligentiam *b* **3** quidem (quedem b^2) sompn. quedam *bd*, sompn. quidam *c* signa *om.* b^1, signa accidentia *a* **4** plur.—acc. *om. a* plura *bc* max. autem] aut max. *b*, et max. *c* **5** autem *om. ab* et *om. b* non] nec *a* in *om. c* **6** natali *c* prelio] bello *bcdAN* procul dubio *b* accid. proc. *d* **7** accidunt procul *d* sunt] seu *a* enim] etenim *b*, *om. c* en.—hab.] habere eodem modo *a* eod.] quodam *c* **8** autem est *c* vel. quand. *om.* b^1 aliq. memorante de al. *b*, memoranti de al. *d*, de al. memorant de al. *c*, memorari cont. de alio *a* **9** factum esse b^2 quid] quidem b^1 et *om. bc* ita in sompn. accidere *d* **10** sompniis *ad N* ita accidere *bc* est autem magis *b* inconv. *a*, conv. est *bc*, c. et *d* **11** quemadm. ig. *om.* b^1 de aliq. *om. a* **12** neque

principium esse diurnorum actuum eo quod preparata sit rursus et horum intelligentia in fantasmatibus | nocturnis. sic ergo contingit sompniorum quedam signa 463a30 et causas esse. plurima vero accident*ibus* | *assimulantur*, 463b maxime *ut* transcendentia omnia et quorum non est origo in *nobis* set de navali *bello* et de hiis que procul accidunt sunt; de hiis enim eodem modo se habere *verisimile* est velud quando memoranti de aliquo conting*a*t hoc | factum *esse*: quid enim prohibet et in b5 sompnis ita? magis autem *verisimile* multa huiusmodi accidere. quemadmodum igitur neque meminisse de aliquo neque signum neque causa accidendi ipsum, sic nec ibi post eventum sompnii *videnti* neque signum neque causa, set *symptoma*. ideo et multa sompniorum | non eveniunt: *symptomata* enim neque semper neque ut b10 *frequenter fiunt*.

2 Omnino autem quoniam et aliorum animalium sompniant quedam, a deo utique missa non *erunt* sompnia, neque facta *sunt* huius gratia, *daimonia tamen*: natura enim *daimo-*

1 divinorum *l*[1] 3 sic] si *m* 6 de procul *m*[1] 8 est *om. m* 9 contingit *s* 10 sompniis *lm* veris.] inverisimile *l*[1] 13 videndi *l*[2] 14 sympt.] hec simpthonia *s* et *om. s* 15 simpthoniata *s* enim *om. m* ut *om. m* 19 huiusmodi *lm*

---

sign. *a N* 13 sompnium *b*[1] autem *b*, enim *aA*, vero *c*, ergo *d* causa neq. sign. *a* inc. vel casus *c* ideo *bd*, ideoque et *a*, et ideo et *cA* 15 enim] vero *bc* ut *om. bc* 16 fit *om. b* 17 et quon. *d* quon.] quando *b* aliquorum *a* sompn. *ante* et alior. *d* 18 missa—sompn. *a*, a deo utique missa non sunt sompnia utique *b*, a deo mis. n. s. ut. *c*, a deo n. s. ut. mis. sompn. *d* facta sunt *cd* 19 gratia huius *a* huiusmodi *bd* div.] determinatus *a* quidem *om. b*[2]*d* naturalis *bd* enim] quidem *d*

est, non | divina. signum autem: *infimi* enim homines previdentes sunt et recte sompniantes, tanquam non deo mittente, set quorumcumque ⟨quasi⟩ loquax natura *est* et melancolica, multimodas visiones vident: eo enim quod *circa* plurima et multifaria moveantur *nanciscuntur similia* theoreumat*a*, *fortunati* existentes in hiis | sicut quidam rapiunt contendentes: nam quemadmodum et dicitur 'si multa iacias, *quandoque* dispariter iaci*es*', et in hiis hoc accidit. quoniam *vero* non eveniunt multa sompniorum, nichil inconveniens: neque enim eorum que in corporibus sunt signorum et celestium, velud aquarum et ventorum: | si enim alius vehementior isto accidit motus, a quo futur*i* *factum est* signum, non fit. et multa consulta bene que fieri expediebat dissoluta sunt propter alias digniores inchoationes. omnino enim non omne fit *contingens*, neque *vero* idem quod *futurum* et quod *utrumlibet*. verumptamen principia | quidem dicendum esse, a quibus non perfecta sunt, et signa *fuerunt* hec aliquorum que non fiunt.

1 est non *a*b^1 *c*, hec est non b^2, non est *d* sign.] tamen simplex signa *a* infimi *d*, infirmi *bA*, infiniti *ac* enim *om.* b^1 **2** sompnientes *c* deo non *cA* deo] ideo b^1 **3** est (4) *ante* loq. *d*, *post* loq. *c* **4** melancolici *b*, multiplex *a*, *resp. A*, *lac. praeb. c* eo enim quod *ab*, etenim cum *c*, cum enim *d* **5** circa] dicat a^1 plura *b* et *om. b* movent. *bdA* nanc.] naciscuntur *b*, nascuntur *ad* **6** teor. *b*, tor. *c* quasi fort. *c* fort.] formam *a* **7** quidam] qui *d* nam et *d* **8** et *om. bcd* iaceas b^1d **9** vero] enim *b* **10** nich. videtur *b* **11** horum *d* **12** alius *om. a* **13** isto vehem. *a* isto] alio *b* **14** est] esse *b* fit hoc *cd* consimilia *a* que *om. a* fieri] non b^1 **15** expediunt *b* aliquas *a* indigniores *a* **16** fit] sit b^1, *del.* b^2 **17** neq. vero *d*, n. vere *c*, v. n. *a*, n. quoque *b*

nia, non | divina. signum autem: *valde* enim *stulti* homines 463b15 previdentes sunt et recte sompiantes, tanquam deo non *in*mittente, set quorumcumque quasi loquax natura est et melancolica, multimodas visiones vident: eo enim quod *secundum* plurima et multipharia moveantur * * * *cum* theoremat*ibus,* existentes in hiis | sicut quidam rapiunt contendentes: nam quem- b20 admodum et dicitur 'si multa iacias, *alias* dispariter iac*is*', et in hiis hoc accidit. quoniam *autem* non eveniunt multa sompniorum, inconveniens nichil: neque enim eorum que in corporibus sunt signorum et celestium, velud aquarum et ventorum: | si enim alius b25 vehementior isto accidit motus, a quo futur*o* *non* *sit* signum. et multa consulta bene que fieri expediebat dissoluta sunt propter alias digniores inchoationes. omnino enim non omne fit *quod futurum eràt,* neque idem quod *erit* et quod *futurum.* verumptamen quidem principia | dicendum esse a quibus b30 non perfecta sunt, et signa [*et signata*] *sunt* hec aliquorum que non fiunt.

4 et *om. s* videns *s* eo] et *m* 5 plura *s* 6 existens *s* 10 non est inconv. *s,* enim inconv. *m* nichil *om. ms* 11 qui *l* 14 consula *l* 16 inchoantes *m* 17 quod erit *conieci,* quod erat *m,* quoddam erat et quod futurum erat neque idem quod erat et quod futurum *ls* 18 quidem enim *m* signa nata *l* 20 fiunt] sunt *ms*

---

idem] id *acd* fut. est *a* utr.] rationalibus multa *a* 18 verumpt. *om. a* quidem pr. *b* dic.] est dic. *b,* omne *a* esse *om. b* et a *a,* ea a *d* 19 sunt] fuerunt *c* fuer. *a,* sunt *bcd* et signa—(20) fiunt *bis d* 20 fiunt] sunt *c*

De hiis vero sompniis que non huiusmodi | habent origines, set *dissolutiones* vel temporibus vel locis vel magnitudinibus, vel horum quidem nichil, *dum nequaquam* in se ipsis *habent* princip*ium* qui vident sompni*um*, nisi previs*io* fiat ab accidente, | *huiusmodi* utique *fit* magis *vel* ut dicit Democritus ydola et defluxiones *qui causas ponit.* quemadmodum enim cum qui*d* mov*erit* aquam vel aerem, hoc aliud movit, et quiescente illo accidit huiusmodi motum prodire usque ad aliquid, illo quod movit non presente, sic nichil prohibet motum aliquem | et sensum *propinquare* ad animas sompniantes, a quibus ille ydola facit et defluxiones, et qu*o*cumque *quidem* contingit *propinquare* magis sensibiles esse nocte eo quod que in die feruntur dissolvuntur magis (*minus* enim *turbulentus* aer noctis eo quod silent*es* | s*u*nt noctes), et in corpore fac*iunt* sensum propter sompnum, ideo et parvos motus intrinsecus senti*unt* dormientes magis quam vigilantes. hii vero motus fantasmata faciunt, ex quibus prevident futura de huiusmodi. et ideo accidit

1 vero *cd*, v. que *a*, quoque *b* non *om. a* huiusm. non *d* 2 origenes *a* set] vel *c* dissolutionibus *a* 4 nichil *om. a* dum] cum *d* neq. quidem *b*, n. idem *c* habent *ante* in *cd*, habeant *b*, *om. a* 5 principia *cd* que *a* sompnia *d* nisi ut fiat visio *a* provisio *b* 6 accidenti *acd* sunt huiusm. *c* ut.] itaque *a* fit] sicut *c* 7 vel *om. ad* deometius *a* defl. vel yd. *a* refl. *b* qui] quidem *a* 8 ponunt *a* cum] dum *a* quid] quidam *a*, quis *bc N* 9 vel aquam *ad* aerem aut aquam *c* hoc] vel *c* aliud] ad *a*, aliquid *bA* movit *bcA*, movet *ad* et quiesc. *om.* b^1 10 illo post *d* accidit—(11) aliquid *om.* b^1 prodire motus *d* 11 illo]

De hiis vero sompniis que non
huiusmodi | habent origines, set *dilationes* vel tempo- 464a
ribus vel locis vel magnitudinibus, vel horum qui-
dem nichil, *non tamen habentibus* in se ipsis
principi*a* qui vident sompni*a*, nisi previs*um*
fiat ab accidente, | *tale* utique *erit* magis a5
quam ut dicit Democritus ydola et defluxiones
causans. quemadmodum enim cum qui*s* mov*eat*
aquam vel aerem, hoc aliud movit, et quiescente
illo accidit huiusmodi motum prodire usque ad
aliquid, illo quod movit non presente, sic nichil
prohibet motum aliquem | et sensum *pertingere* ad a10
animas sompniantes, a quibus ille ydola facit et
defluxiones et qu*as*cumque contingit *pertingen-*
tes magis sensibiles esse nocte eo quod que in die *de*fe-
runtur dissolvuntur magis (*plus* enim *sine turbatione*
aer noctis eo quod silent*iores* | s*i*nt noctes), et in cor- 15
pore fac*ere* sensum propter sompnum, ideo et parvos
motus intrinsecus sent*ire* dormientes magis quam vi-
gilantes. hii vero motus fantasmata faciunt, ex quibus
prevident futura de huiusmodi. et ideo accidit

6 erit] et *m* **8** causans *ls*, casus *m* moveat] movet *s* **9** hoc] vel *lm* **15** defferuntur *l* **17** et *om. s* **21** de *om. l*

---

ipso *cd* quod] quod non *d*[1], qui non *a* movet *a* sic *d*, fit *b*, set *ac* **12** proibet *b* aliq. mot. *a* aliq. *om. b* **13** iste *a* **14** reflexiones *a* quecumq. *bdA*, quorumc.q. *c* aprop. *ab, resp.* A **15** esse sens. *d* quod *om. b*[1] que *b*, *om. a*, quidem *c*, quid *d N* in *om. b* **16** fer. et *a* dissolventur *b*, -vantur *a* enim est *d* **17** noctibus *b* sunt sil. *a* **18** fac. *om. c* sompnium *ac*[1]*A* **20** hiis *c* fac. fant. *aA* **21** providentur *post* fut. *a* et *om. a* ideo] ratio *b*[1]

passio | hec quibuslibet et non prudentissimis. in die enim fierent utique et sapientibus, si deus esset mittens: sic autem *conveniens* quoslibet previdere: nam intelligentia horum non est curis affecta set tanquam defecta et *inanis omnium*, et mota *et* secundum *id quod movet agitur*. et quod quidam | *vesani* prevident causa est quoniam proprii motus non infestant set *circumferuntur:* extraneos ergo maxime sentiunt. quosdam autem recte sompniantes esse et notos de notis maxime previdere accidit eo quod noti maxime per se invicem solliciti sunt; | quemadmodum procul entes maxime cognoscunt et sentiunt, sic et motus: notorum enim notiores sunt motus. melancolici autem propter vehementiam, quemadmodum *et mittentes* ⟨*e*⟩minus, bene coniectant, et propter permutationem | cito *quod vicinius est* ymaginantur: quemadmodum enim Philegide poemata et qui furiosi sunt *adherentia similitudini* dicunt et intelligunt, veluti Venerem *n*erem, et sic *connectunt* ad *anterius*. amplius autem propter vehementiam | non repellitur eorum motus ab alio motu.

1 quibusdam *c* 2 fierit *c*, florent *a* utiq. et *om. a* inmittens *c* 3 autem] animo *c* 5 deserta *a*, deferta *c* inanis] maius *a* id *om. bd* 6 hoc agitur b^2 quedam *a*, quidem *b* provident *c* prevident per sompnia *a* 7 quon.] quod *aA* inf.] insistunt *aA* 8 ergo] vero *c*, *add.* motus *d* maxime per se invicem *c* quosdam] quidam *a* 9 recte sompn.] sompnium sentientes recte *a* notas *cd* de not.] devotis *aA* 10 acc. *om. c* noti max.] motus *a* 11 quemadm. *om.* b^1 entes] euntes et *d* max.] magis *c* 12 et (*alt.*) *om.* b^1 et notorum b^1 et enim *c* notiones *c* 13 sunt] fiunt *d* 13 autem] vero *b* vehementia *ad* 14 et—minus] et min. mitt. *ac*, minus incidentes *b* bene *om. a* 15 mutationem *bc*

passio | hec quibuslibet et non prudentissimis. in die 464a20
enim utique fierent et sapientibus, si deus esset mittens: sic autem *verisimile* quoslibet previdere; nam intelligentia horum non est curis affecta set tanquam defecta et *vacua ab omnibus,* et mota secundum *movens ducitur.* et quod quidam | *exstatici* prevident causa a25
est quoniam proprii motus non infestant set *longe prohiciuntur:* extraneos ergo maxime sentiunt. quosdam autem recte sompniantes esse et notos de notis maxime previdere accidit eo *quidem* quod noti maxime per se invicem solliciti sunt; | quemadmodum procul entes maxime a30
cognoscunt et sentiunt, sic et motus: not*i*orum enim notiores sunt motus. melancolici autem propter vehementiam, quemadmodum *iacientes longe,* bene coniectant, et propter permutationem | cito *habitum* ymaginantur 464b
ipsi: quemadmodum enim Philegidi poemata et qui furiosi sunt *habita simili* dicunt et intelligunt, veluti Venerem *v*erem, et sic *copulant* ad *id quod longe.* amplius autem propter vehementiam | non repellitur eorum motus ab alio motu.

1 pendentissime *l*[1] 2 enim] eque *s* 5 deserta *s* 6 extaciti *m,* extasi *s* 9 et *om. s* 10 quod *om. lm* 16 philegedi *m* 17 similia *s* 18 veneriem *l*[1] ven. et *s* 20 aliquo *s*

---

vic. *om. a* est et *c* 16 enim *om. ad* philegidae *A,* philegedi *d,* fillegidi *b,* fulegidi *a,* filogidi *c* 17 adher. *cdA,* aderentia *b,* adhabentia *a* similia *dN,* similiter *c,* sibi *b* dic. *om. a* et intell. *om. c* 18 venerem] ve non *a* nerem *c, resp.* φροδίτην EMU, verem *dN,* vere *b,* vetere *a* et sic] si et *b*[1] conectant *c,* coniectant *b* ad] ab *a* 19 autem quoque *c* 20 eorum *om. a* ab *om. c* aliquo *a*

Artificiosissimus autem est iudex sompniorum qui potest similitudines inspicere: recta enim sompnia iudicare cuiusque est, dico autem similitudines, quoniam similia accidunt fantasmata eis que in aquis sunt ydolis, sicut et | prius diximus. ibi vero si multus fiat motus, non similis fit apparitio et ydola veris. promptus *quidem significantias* iudicare erit qui potest cito sentire et inspicere *divulsa* et distorta ydolorum, quoniam est hominis vel equi aut | cuius*cum*que. et ibi *quidem* similiter potest sompnium hoc: motus enim inpedit rectum sompnium. quid quidem igitur sompnus et *quid* sompnium, et propter quam causam utrumque *eorum* fit, amplius autem de ea que *ex* sompniis divinatione dictum est.—

1 autem b^2A, *om.* ab^1 *cd* 2 simil. sompniorum *b* enim] vero *bc* 3 cuiusq. iud. est *b*, cuiusq. est iud. *d* 4 fant. acc. *a* qui *cd* aq.] aliquibus *a* 5 et *om. a* pr. dix.] prediximus *a* ibi] quod *b* 6 fiat] fuerit *d* sim.] sillogismus (sill's) *a* fit] est *c* et *om. b* 7 quidem] enim *d* quod qui *a* 8 et insp. *om. c* diversa *bcd A* et dist.] extorta *c* 9 quon.] quantum *d* est *om. a* huius hominis *d* vel] et *a* aut] et *a* cuiusc. *bd*, cuiusque *a N*, alicuius uniuscuiusque *c* et] quia *a* quidem ibi *a* 10 pot. sim. *b* hoc *om. c* 11 sompn. rect. *bd* quidem igitur *scripsi*, ig. qu. *c*, ig. *a*, ergo *b*, quidem *d* sompnus] sompnium *a* et *om. a* quid (*alt.*) *om. bcd N* 12 sompnium] sompnus *a* causam om. *a* eorum] horum *cd N*, *om. a* fit] sit *d* 13 ampl. aut. *bA*, ampl. aut. et *cd*, et *a* ea *om. a* que est in sompn. div. *b*, div. qu. ex s. est *a* ex] in *c N* sompnis *acd* sompn. est *c* 14 est] sit *d* Explicit secundus liber de sompno et vigilia *b*, Explicit liber de sompno et vigilia alter, incipit liber de differentia spiritus et anime *c*

Artificiosissimus autem est iudex sompniorum qui potest similitudines inspicere. recta enim sompnia iudicare cuiusque est, dico autem similitudines, quoniam similia accidunt fantasmata eis que in aquis sunt ydolis, sicut et | prius diximus. ibi vero si multus *464b10* fiat motus, non similis fit apparitio et ydola veris. promptus *vero emfases* iudicare erit qui potest cito inspicere et sentire *dissipata* et dystorta ydolorum, quoniam est hominis vel equi aut | cuiusque. et *b15* ibi *itaque aliquid* potest similiter sompnium hoc. motus enim inpedit rectum sompnium. quid quidem igitur *est* sompnus et sompnium, et propter quam causam utrumque *horum* fit, amplius autem *et* de ea que *in* sompniis *est* divinatione dictum est.—

3 autem] at *s* ubi *l* 6 fiat *om. m* simul *ms* 7 erit *post* vero *s* qui potest] que post *s* 8 et (*alt.*) *om. l* 9 eque *s* 10 sompnum *m* hic *ms* 11 sompn. rect. *l* quod *lm* 13 fit] sit *ms* somnis *s* 14 Explicit l' iiius de sompno & vigilia *l*, Explicit liber de sompno et vigilia *m*

INDEX VERBORUM

58a *33* — 64*a 18a* = 458a *33* — 464*a 18a.*

* Asterisco indicantur loci aliquot ex apparatu critico selecti; erectae litterae veterem translationem indicant; *inclinatae litterae* novam translationem; **crassae litterae** translationum consensum.
° Circulo coniecturae indicantur; † cruce indicavi eos novae translationis locos, qui cum codice aliquo vetustioris congruunt.

ERRATA

To the first part:
p. iii *l. 5, for* TRANSLATION *read* TRANSLATIONS
p. lxxvi *l. 12, for* 1250 *read* 1150
p. 23 *app. cr. last line but one, for* εὐφροσύνην *read* ἀφροσύνην

To my edition of *De Somno et vigilia* (Leyden 1943) [1])
p. VII *l 10 from the foot, for* adiuvaverunt *read* adiuverunt
p. XIII *s.v.* δή *1st line*:
for Γ[1] *quidem* (6), *enim* (2) *read quidem* (9)
2nd line:
for quidem (3), *enim* (2); om. semel *read quidem* (2); om. quater
p. XVI *notes, l. 10 from the foot, for* [6]) *read* [5])
p. XVII *notes, l. 8 from the foot, for* Id. *read* eodem modo
p. XXIX *l. 19, for* familia Π *read* familia Φ
p. 1*a *l. 15 f., for* quorundam *read* quorum[dam] (dittogr. del. Wagenvoort).
l. 16 for causa *read* causam
app. crit. vet. tr., add 14 qualiter fit *b*
p. 3 454b 11, *for* τὸ καθεύδειν *read* τὸ καθεῦδον
p. 5 The ciphers 15, 20, 25 and 30 should be transferred to the next lines, 35 ought to be removed.
2nd app. cr. ad 20, for a rec. manu V afficta sunt *read* a rec. manu v afficta sunt
p. 6*a *l. 18*: attractione: attritione *conicio*, (*cf.* 460a 16).
p. 10 Transfer 30 to the next line.

---

1) Mention of slight errors, in the accentuation &c., is omitted.

p. 38b *s. v.* ἁλίσκεσθαι *read* consumi, *capi.*
s. v. ἄν after **5a** 31, *add* (= ἐάν)
ib. l. 3 after *coni., add* **4a** 30
p. 39a *s. v.* ἄτοπος, *read* **inconveniens**
add. αὔξησις **augmentum 4a** 15. **6a** 34, **7a** 7
s. v. αὐχήν *read* cervix, *collum*
p. 39b *s. v.* γε, *add* quidem, *om.* Γ² **7b** 28
p. 40c *add*: θάτερον **alterum 3b** 16. **4a** 24, **b** 3. **5b** 24 / *—, *alterum* **4b** 2 / ***3b** 16
p. 41b *s. v.* λευκός, *for* **5a** 8 *read* **5a** 18
p. 43c *add*: τρίψις °**attritio 6a** 19
s. v. τυγχάνειν, *add* τῷ τυγχόντι **om. Γ 5b** 9; δι' ἣν ἔτυχεν αἰτίαν **per quamvis causam 5b** 9
add: ὑγρότης **humiditas 7a** 19
p. 44b *add*: φάντασμα **fantasma 6a** 25, **b** 15
add: χρῆσις **usus 5b** 8